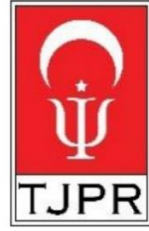

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Sayı: 7 • Haziran 2023 • 131-191
Issue: 7 • June 2023 • 131-191

**Türk Din Psikolojisinde
Akademisyen Bir Din Psikoloğu:
Abdulvahit İmamoğlu Üzerine Biyografik Bir Araştırma**

An Academical Psychologist of Religion in Turkish Psychology
of Religion: A Biographic Research on Abdulvahit İmamoğlu

Mustafa Koç

Prof. Dr.
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
E-posta: mustafa.koc@ogu.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1299-7963
Eskişehir / Türkiye

Professor
Eskişehir Osmangazi University
Faculty of Theology
Department of Psychology of Religion
E-mail: mustafa.koc@ogu.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1299-7963
Eskişehir / Turkey

<https://doi.org/10.59379/tdpd.1298727>

Türk Din Psikolojisi Dergisi
Turkish Journal for the Psychology of Religion

Makale Türü • Article Type   Araştırma • Research
Geliş Tarihi • Received   17 Mayıs 2023 • 17 May 2023
Kabul Tarihi • Accepted   11 Haziran 2023 • 11 June 2023

Ö z e t

Din psikolojisi alanında bilimsel araştırma yapan ve akademik metin üreten alan aktörüne ‘din psikoloğu’ denir. Bu makalede, Türkiye’de din psikolojisi alanında yapılan bilimsel çalışmalara önemli katkıları olan akademisyen din psikoloğu Abdulvahit İmamoglu’nun (a) akademik hayatı, (b) özel ilgi alanları, (c) akademik çalışmaları, (d) lisans ve lisansüstü dersleri, (e) yönettiği lisansüstü tezleri ve (f) Türk din psikolojisi çalışmaları üzerine kişisel düşüncelerine yer verilmiştir. Sonuç olarak makalede; (i)-akademik hayatına ilişkin İmamoglu’nun 10 yaşında ilköğrenimini tamamladığı; 17 yaşında Trabzon Sürmene Lisesinden mezun olarak ortaöğrenimini bitirdiği; 22 yaşında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olarak yükseköğrenimini tamamlayıp Ankara ve Osmaniye’de din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği ile meslek dersleri öğretmenliği yaptığı; 36 yaşında Atatürk Üniversitesinde din psikolojisi ‘bilim doktoru’ olduğu; 28 yaşında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde din psikolojisi alanında akademik çalışma yaşamına başladığı; Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 36 yaşında ‘yardımcı doçent’; Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 50 yaşında ‘doçent’ ve 57 yaşında ise ‘profesör’ unvanlarını aldığı; son olarak da adı geçen üniversitede öğretim üyesi olarak çalışırken 67 yaşında yaş sınırlamasından emekli olmasına rağmen bu üniversitede 1 yıl sözleşmeli olarak çalıştığı; dolayısıyla toplamda 40 yıl bu iki üniversitede akademisyenlik yaptığı; (ii)-‘(a) kişilik psikolojisi, (b) gelişim psikolojisi, (c) insan ve rüya, (d) biyografik ve otobiyografik dinsel yaşam, (e) üniversite gençliğinin dinsel yönelimleri, (f) çocuk suçluluğu’ gibi özel ilgi alanları (n=6) olduğu; (iii)-Türk din psikolojisi tarihindeki bağlamsal konumu olarak İmamoglu’nun ikinci nesil din psikologlarının yer aldığı orijinal literatürün anlaşılması sürecini kapsayan ikinci dönem [1980-1999] içerisinde değerlendirilebileceği; (iv)-toplam olarak dikkate değer düzeyde (n=43) çalışmaları/ eserleri bulunan İmamoglu’nun yayınlarının ürün çeşitliliğine göre bakıldığında ise en çok makalesinin (n=13) olduğu, bunu da sırasıyla bildirilerinin (n=12) ve kitaplarının (n=7) izlediği; (v)-hem lisans hem de lisansüstü düzeyde dersler (n=10) veren İmamoglu’nun en çok lisansüstü düzeyde (n=6) dersler verdiği; (vi)-İmamoglu’nun öğretim üyeliği boyunca yönettiği lisansüstü tezlere bakıldığında, çok sayıda yüksek lisans tezi (n=47) ve doktora tezi (n=7) yönettiği saptanmıştır.

A n a h t a r   K e l i m e l e r

Din psikolojisi • Biyografik çalışma • Din psikoloğu
Abdulvahit İmamoglu • Bilim tarihi • Literatür

A b s t r a c t

A field actor who conducts scientific research and produces academic texts in the field of psychology of religion is referred to as a 'psychologist of religion'. This article presents a biographical research on Abdolvahit İmamoğlu, an academic psychologist of religion in Turkey, who has made significant contributions to scientific studies in the field of psychology of religion. The article covers (a) İmamoğlu's academic life, (b) his specific areas of interest, (c) his academic studies, (d) undergraduate and postgraduate courses he taught, (e) the graduate theses he supervised, and (f) his personal thoughts on Turkish psychology of religion studies. In conclusion, the article reveals that İmamoğlu (i) completed his primary education at the age of 10, graduated from Trabzon Sürmene High School at 17, and pursued his higher education by graduating from Ankara University Faculty of Theology at 22. He worked as a teacher of religious culture and ethics, as well as vocational courses in Ankara and Osmaniye. At the age of 36, he obtained a doctorate in psychology of religion from Atatürk University and initiated his academic career in the field of psychology of religion at Atatürk University Faculty of Theology at the age of 28. He became an 'assistant professor' at 36, achieved the titles of 'associate professor' and 'professor' at 50 and 57, respectively, at Sakarya University Faculty of Theology. Despite retiring at the age of 67 due to the mandatory retirement age, he continued working as a contract employee at the same university for 1 year. Hence, he served as an academician for a total of 40 years in these two universities. (ii) İmamoğlu's specific areas of interest include (a) personality psychology, (b) developmental psychology, (c) human and dream, (d) biographical and autobiographical religious life, (e) religious orientations of university youth, and (f) juvenile delinquency (n=6). (iii) İmamoğlu can be classified within the second period [1980-1999] of Turkish psychology of religion history, which encompasses the understanding of original literature and the presence of second-generation psychologists of religion. (iv) İmamoğlu's notable works consist of a considerable number of publications (n=43), primarily comprising articles (n=13), followed by conference papers (n=12), and books (n=7). (v) İmamoğlu offered courses at both undergraduate and postgraduate levels (n=10), with a greater emphasis on postgraduate education (n=6). (vi) In terms of supervising graduate theses, İmamoğlu supervised a substantial number of master's theses (n=47) and doctoral theses (n=7).

K e y w o r d s

Psychology of religion • Biographical study • Psychologist of religion
Abdolvahit İmamoğlu • History of science • Literature

Giriş

Klasik olarak tanımlanan din psikolojisi, metodolojik açıdan modern psikoloji yöntemlerini sistematik biçimde uygular ve dinin geniş etki alanına psikolojik perspektiften hareketle yorumlayıcı bir çerçeveden bakar. Bu yönüyle mezhepsel ve doktrinel açıdan teolojik sınırları belirlenmiş ve betimlenmiş "dini psikoloji"den ayrılan din psikolojisinin psikoloji alanındaki sınırları bellidir (Wulff, 2014: 732; Wulff, 1997). Sosyal bilimler sınıflandırmasındaki baskın yaklaşıma göre psikoloji biliminin alt dallarından biri olan din psikolojisi, ondokuzuncu yüzyılda William James'in öncülüğünde sistemleşmeye başlamış olan bir bilim dalıdır. Dinin bireyde yapılanan yönlerini ve görünümünü, birey üzerindeki psikolojik etkisini, kısacası bireyin dinsel inanç, duygu, düşünce, tutum ve davranışlarından oluşan dinsel yaşamını psikolojik bir perspektifle inceleyen bir bilim dalıdır (Apaydın, 2016: 67).

Psikolojinin pek çok özelleşmiş alanı içinde din psikolojisi, ondokuzuncu yüzyılın sonlarında, hem Avrupa'da hem de Amerika Birleşik Devletlerinde kendisini kuran yeni ampirik psikoloji alt dallarından ilk ortaya çıkanlar arasında yerini almıştır. Aralarında Stanley Hall, William James, Edwin Starbuck, James Leuba, James Pratt, George Coe, Edward Ames ve George Stratton'ın da bulunduğu din psikolojisinin Amerikalı kurucuları, din fenomenini, hem bireysel dindarlığı hem de tarihsel dini gelenekleri kapsayacak şekilde anlayıp yorumlamışlardır. Hem niteliksel hem de niceliksel yöntemler kullanan bu kurucu din psikologları, din üzerine antropologlar, sosyologlar, dilbilimciler ve dinler tarihçileri tarafından yazılan literatürden oldukça haberdarlardı. Örneğin; alanın ilk savunucuları arasında yer alan din psikoloğu Pratt, Hindistan, Burma, Seylan, Vietnam, Çin, Japonya ve Kore'ye yaptığı kapsamlı seyahatler de dâhil olmak üzere sistematik çabalarıyla hem kurumsal hem de bireysel somutlaşmış biçimleriyle büyük Doğu geleneklerini tanımak için önemli çalışmalar yapmıştır. Ancak Pratt'ın akademik danışmanı ve alanın baş klasiklerinden *The varieties of religious experience*'ın (1902) yazarı William James, alanı en belirgin şekilde görünür kılmıştır (krş. Wulff, 1998: 181–202).

Özellikle Amerikan din psikolojisi için bir başka itici güç ise büyük ölçüde ilerlemecilik ruhundan gelmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, sanayi devriminin toplum üzerindeki giderek daha belirgin olan zararlı etkileri, Amerika Birleşik Devletleri'nde ilerlemecilik olarak bilinen bir dizi sosyal reform çabasına yol açmıştır. Bunların arasında, birçok liberal Protestanın, Hz. İsa'nın geleneksel öğretilerinin inananlarını bir sonrakine hazırlamayı değil, esas olarak bu dünyadaki yanlışları

düzeltilmeyi amaçladığına dair inancına odaklanan Sosyal İncil Hareketi önemli bir yer tutmuştur. Din psikologları Hall, Coe ve Ames, çeşitli misyonlar ve yerleşim evleri tarafından sunulan sosyal hizmetler de dâhil olmak üzere bu harekete bizzat dahil olmuşlardır. Ancak diğerleri de din psikolojisinin, dini modern dünyanın kişisel, sosyal ve manevi ihtiyaçlarına daha doğrudan hitap edecek şekilde yeniden yorumlamaya veya reforme etmeye yardımcı olabileceğine dair inançlarını paylaştılar. Bu nedenle ilk din psikologları, genel olarak aynı zamanda dinin aktif savunucuları da olmuşlardır. Ancak alan tarihinde daha sonra ortaya çıkan liberal versiyonları, evrim teorisi de dahil olmak üzere modern bilim tarafından şekillendirilen rasyonalist dünya görüşüyle uyumlu olarak çalışmışlardır.

Öte yandan ampirik yönelimli Amerikan din psikolojisinin iki temel ilkesi, William James'in yakın arkadaşı olan İsviçreli psikolog Theodore Flournoy tarafından ortaya konmuştur (1902). Flournoy'un sözü edilen ilkelerinden ilki olan *aşkın olanı dışlama / the exclusion of the transcendent* ilkesine göre, din psikologları, dinsel deneyim ve yansıma nesnesinin bağımsız varlığını ne onaylamalı ne de reddetmelidir. Ancak aşkın nesnenin deneyimi, kesinlikle onların alanından dışlanmamalıdır; aslında, bu tür bir deneyim, nüanslarına ve varyasyonlarına en yakın dikkatle gözlemlenmelidir.

Flournoy'un ikinci ilkesi olan *biyolojik yorum / biological interpretation* ise dinin psikolojik incelemesi için geniş kapsamlı bir çerçeve ortaya koymuştur. İlkenin adından da anlaşılacağı gibi çalışma nesnesinin fizyolojik koşulları araştırılmalıdır; bu koşullar, bugün doğal olarak Flournoy'un zamanından çok daha iyi anlaşılmıştır. Ama Flournoy'un aklında biyolojiden daha fazlası vardı. Din psikolojisi, bir bütün olarak insan türünde ve bireysel yaşamlarda rol oynayan hem kalıtsal hem de çevresel faktörlere dikkat çekerek gelişimsel bir bakış açısı içermelidir. Bireysel farklılıklara duyarlı olma ve dikkate alma anlamında karşılaştırmalı olmalıdır. Bunun yanı sıra dinsel hayatın, çok çeşitli faktörlerin karşılıklı etkileşimini temsil eden karmaşık ve yaşayan bir gerçeklik olduğunu kabul ederek de dinamik olmalıdır (Wulff, 2014: 732-733; Flournoy, 1902: 327-366).

Batı'da ilk din psikolojisi kitabının yazılışından itibaren geçen 125 yıllık bir dönemde, bu alanda hem geliştirilen teoriler hem de akademik ürün çeşitliği bağlamında pek çok ilerleme kaydedilmiştir (bkz. Wulff, 2001-2002: 241-261). Türk din psikolojisinin alan tarihine bakıldığında ise 1950'lerden bugüne bilimsel bir disiplin olarak ilgi gören din psiko-

lojisi sahasında özellikle 1980 sonrasında pek çok teorik ve ampirik çalışmalar yapıldığı saptanmıştır (Çapcıoğlu & Ayten, 2013: 9; son dönem güncel bir Türkçe literatür çalışması örneği için bkz. Kavurkacı, 2022: 31-76).

Yukarıda da görüldüğü üzere her bilim dalı gibi din psikolojisinin de ortaya çıktığı bir sosyo-kültürel coğrafya ile kurucu aktörleri ve aktörlerin yaptığı ilk dönem çalışmalar sonucunda ortaya çıkan kurucu çalışmalar ve metinleri vardır. Tarihsel süreç içerisinde sonraki gelişimsel dönemlerde zamanla oluşan alan literatürü kapsamında bakıldığında, din psikolojisi alanı üzerine bilimsel araştırma yapan ve akademik metin üreten alan aktörüne 'din psikoloğu' denir. Din psikoloğu Ok'un (2006) yaklaşımına göre, din psikolojisi aktivite sistemi bağlamında bu alanda akademik aktiviteler gerçekleştiren bir özne vardır ve bu "din psikoloğu" olarak belirlenmiştir. Bu öznenin üzerinde çalıştığı bir nesne vardır ve bu da bireyin "dinsel" davranışlarıdır ya da 'anlam-yapma eylemi'dir. Bir alan öznesi olarak din psikoloğu, bu "nesne/ler" üzerinde çeşitli bilimsel paradigmlar ve metodolojiler kullanarak bilimsel iş ve işlemler yapar. Bir işin din psikologları tarafından başarılı bir sonuca ulaştırılabilmesi için onların takip etmeleri gereken ortak bir alan metodolojisi vardır. Bu arada din psikoloğu, bulgular oluşturmayı içeren bilimsel aktivitelerini genellikle tek başına yapmaz. Diğer yakın disiplinlerde çalışan meslektaşları da zaman zaman onun çalışmalarına bilimsel katkılarda bulunabilir. Sonuçta din psikoloğu, bireylerin anlam-yapma davranışları üzerine açıklayıcı, yordayıcı veya betimleyici nitelikte ağırlıklı olarak psiko-teolojik içerikli bilimsel bulgular ortaya çıkarmaya çalışır.

Ayrıca din psikolojisi aktivite sisteminin üzerinde yer aldığı belirli bağlamlar veya ortamlar bulunur. Bunlar da küçükten büyüğe ölçekli sıralandığında, bir kurum olarak üniversitelerin ilahiyat fakülteleri, bir sosyo-politik birim olarak Türkiye ve uluslararasılığı temsil eden diğer uluslar olarak belirlenebilir. Son olarak eklenmesi gereken bir başka faktör de din psikolojisinin geçirmiş olduğu tarihsel süreçtir. Dolayısıyla din psikolojisi aktivitesi, holistik bir perspektifle sözü edilen bu etkileşimdeki bütünü kendisi olarak düşünülmelidir (Ok, 2006: 441-442).

Bu makalenin amacı, din psikolojisi bilim dalında öğretim üyesi olarak çalışan Abdulvahit İmamoğlu (Prof. Dr.) üzerine biyografik bir çalışma yaparak Türk din psikolojisi tarihi ve literatürüne biyo-bibliyografik bir katkı sağlamaktır. Bilim tarihi çalışmaları bağlamında hangi bilim dalı olursa olsun alan aktörlerinin akademik yaşam ve ürünlerine dayalı yapılan biyo-bibliyografik araştırma ürünleri, özellikle arkadan gelen

yeni nesil alan uzmanları için ilgili bilim dalının alan tarihinde yadsınmaz bir öneme ve değere sahiptir. Ancak ne yazık ki genelde Türk teoloji veya din bilimleri çalışmalarına, özelde ise Türk din psikolojisi araştırmalarına bakıldığında biyo-bibliyografik çalışma geleneğinin henüz yeterli düzeyde oluşmadığı görülmektedir. Bu bağlamda özellikle son dönemde çeşitli üniversitelerin ilahiyat fakültelerinden emekli olan akademisyen öğretim üyeleri üzerine yapılan biyografik çalışmaların yetersizliği dikkati çekmektedir (örnek çalışmalar için bkz. Durmuş, 2003: 145-168; Alkan, 2010: 9-19). Şu ana kadarki din bilimleri özelinde Türk din psikolojisi tarihi ve literatüründe yapılan biyografik çalışmalar ise din psikoloğu Koç'un çalışmalarıyla sınırlı kalmıştır (bkz. Koç, 2010: 187-210; Koç, 2011a: 227-246; Koç, 2011b: 265-285; Koç, 2012: 327-340; Koç, 2015: 301-330; Koç, 2018a: 213-259; Koç, 2018b: 65-126; Koç, 2020: 13-74; Koç, 2021a: 161-221; Koç, 2021b: 155-209; Koç, 2022a: 169-231; Koç, 2022b: 165-233).

Kullanılan yöntembilim kapsamında nitel metodoloji üzerine kurgulanan bu makalede, nitel araştırma tekniği olarak "biyografik araştırma" temeline dayalı 'biyografik anlatı görüşmesi' kullanılmıştır (Roberts, 2002; Rosenthal, 2004). Biyografik araştırmalar, özellikle davranış bilimlerinde kullanılan ve öznelerin deneyimlerini ve üretimlerini merkeze alarak bu deneyimlerin psiko-sosyo-antropolojik boyutları arasında dönemsel bağlantı kuran nitel değerlendirme ve veri toplama yöntemlerini kapsamaktadır (Güvercin, 2015: 172-173). Dolayısıyla bu çalışmayla, Türk din psikolojisi tarihinde öncü isimlerden birisi olan Abdülvahit İmamoğlu'nun öncelikle kişisel, akademik, üretim ve anlatılarının içinde yaşadığı psiko-sosyo-antropo-teolojik eko-sistem kapsamındaki sosyal ve kültürel örüntüleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda akademik deneyimlerinin ve üretimlerinin bilimsel içerikli dönemsel açıdan kültürel ve sosyal anlamlarına 'yarı-saydam pencere' açıp Türk din psikolojisi tarihindeki bağlamsal yerine ilişkin betimsel analizlerin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışmada, nitel veri toplama teknikleri olarak da (i) "yapılandırılmış görüşme" tekniği kullanılarak röportaj yapılmış; (ii) "belgesel tarama" tekniği kullanılarak da İmamoğlu'na ait her türlü akademik ürün çeşitleri toplanıp bu araştırmaya özgü bir yaklaşımla sınıflandırılarak listelenmiştir (Karasar, 2016: 210-220, 229-231).

Makalenin sınırlılıkları bağlamında ise bu araştırma, kronolojik olarak İmamoğlu'nun doğum yılı (1955) ile emeklilik yılı (2023) arasındaki zaman dilimiyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca yine bu araştırmada yer alan röportaj, 13.02.2023 tarihinde Sakarya'da yapılmıştır.

a. Akademik Hayatı

14 Mart 1955 tarihinde Trabzon ili Köprübaşı ilçesi Fidanlı köyünde doğan İmamoğlu, ilkokula Malatya'daki Çarmuzu İlkokulunda başlamıştır. İkinci sınıfı bu okulda okuduktan sonra üçüncü sınıfı Trabzon Köprübaşı Merkez İlkokulunda okumuştur. Dördüncü sınıfı ise tekrar Malatya'daki Melek Baba İlkokulunda okuduktan sonra beşinci sınıfı yine Trabzon'daki Köprübaşı Merkez ilkokulunda 1965 yılında bitirerek ilkokuldan mezun olmuştur. 1966 yılında başladığı Trabzon Sürmene Ortaokulunu 1969 yılında bitiren İmamoğlu, aynı yıl başladığı Trabzon Sürmene Lisesini ise 1972 yılında bitirerek liseden mezun olmuştur. 1977 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden teoloji lisansı olarak mezun olan İmamoğlu, daha sonra 1977-1983 yılları arasında Ankara Yükseliş Kolejinde din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenini ile Osmanîye İmam-Hatip Lisesinde meslek dersleri öğretmenini olarak çalışmıştır.

1983 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde din psikolojisi araştırma görevlisi olarak akademik yaşamına başlayan İmamoğlu, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde 1991 yılında din psikolojisi alanında Kerim Yavuz'un akademik danışmanlığında *Mehmed Akif'te dini hayatın psikolojisi* adlı teziyle doktora çalışmasını tamamlamıştır. Aynı yıl Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalında yardımcı doçent kadrosuna atanan İmamoğlu, 1987 yılında üniversiteden burslu olarak üç aylık Mısır'daki Kahire Üniversitesinde alanıyla ilgili çeşitli inceleme ve araştırmalarda bulunmuştur. 1997 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine naklen geçen İmamoğlu, 1997-2000 yılları arasında Felsefe ve Din Bilimleri Bölüm Başkanlığı, 2003-2004 yılları arasında İlahiyat Fakültesi Dekan Yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. 2005 yılında doçent olan İmamoğlu, 2012 yılında ise profesör ünvanını almıştır.

2006 yılından 2023 yılına kadar Almanya, Avusturya, Fransa ve İsviçre'deki farklı şehirlerde Müslüman-Türk diasporasına uzmanlık alanına ilişkin çeşitli konularda konferanslar veren İmamoğlu, 2012-2014 yılları arasında da Kırgızistan'daki Kırgız-Türk Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalında öğretim üyesi olarak görevine devam ederken hizmet süresi dikkate alındığında 2023 yılında akademisyen yaş sınırlamasından emeklilik hakkı kazanmasına rağmen 1 yıl daha sözleşmeli personel olarak çalıştıktan sonra aktif iş hayatını sonlandıran İmamoğlu, yabancı dil olarak Arapça ve İngilizce bilmektedir. Evli ve dört çocuk babası olan İmamoğlu, şu anda 68 yaşında (2023) olup akademik yaşamına Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fa-

kültesinde başladıktan sonra aktif iş hayatını Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde bitirmiştir. İmamoğlu, emeklilik sonrası yaşamını Sakarya'da sürdürmektedir (görsel için ayrıca bkz. Ek-1).

b. Özel İlgi Alanları

İmamoğlu'nun akademik çalışmalarındaki özel ilgi alanları ise '(i) kişilik psikolojisi, (ii) gelişim psikolojisi, (iii) insan ve rüya, (iv) biyografik ve otobiyografik dinsel yaşam, (v) üniversite gençliğinin dinsel yönelimleri ve (vi) çocuk suçluluğu' gibi konulardır. İmamoğlu'nun bu konularda yayınlanmış çok sayıda akademik ürünleri (kitap, makale, bildiri, çeviri) bulunmaktadır.

c. Türk Din Psikolojisi Tarihindeki Bağlamsal Konumu

Amerika Birleşik Devletleri'nde 1900'lü yılların başlarında ortaya çıkan din psikolojisinin Batı ve Türkiye'deki tarihsel gelişimiyle ilgili bir karşılaştırma yapıldığında, Türkiye'de din psikolojisi kapsamındaki ilk bilimsel çalışmalar, Amerika'daki çalışmalardan ancak 50 yıl sonra yani 1950'li yılların başlarında yapılmaya başlamıştır. Alana ilişkin yapılan ilk çalışmalarda, öğrencilerin alanı tanınmasına katkıda bulunmaya yönelik olarak din psikolojisinin tanımı, konusu ve yöntemleri gibi temel konuları ile Freud (2012) ve Jung'un (1960) din üzerine görüşleri ve özellikle de Freud'un dine olumsuz bakışına yöneltilen eleştirileri yer almıştır (bkz. Egemen, 1952; Armaner, 1980). Bu türden ilk dönem kuramsal çalışmaları, özellikle 1980'li yıllarda ve sonrasında yapılan teorik ve ampirik araştırmaların artarak takip ettiği gözlenmiştir. Bu ve sonraki dönemlerdeki teorik çalışmalardan bazıları da İmamoğlu (1991) tarafından yapılan *Mehmed Akif'te dini hayatın psikolojisi* başlıklı doktora tezi ile *Psikolojik ve ahlaki açıdan çocuk suçluluğu* isimli profesörlük takdim çalışmasıdır (2015a). Ayrıca İmamoğlu'nun *Psiko-sosyal açıdan rüya ve istihare* (2004a) adlı doçentlik temel eserinin de ampirik metodoloji kullanılarak yapıldığı görülmektedir.

Türkiye'deki din psikolojisi çalışmalarının tarihsel gelişim sürecine bakıldığında, bu bilim dalıyla ilgili yapılan çalışmaların ortalama 70 yıllık bir geçmişe dayandığını görmek mümkündür. Din psikoloğu Koç (2012/2015) tarafından yapılan öznel bir sınıflandırmada, Türk din psikolojisi çalışmalarının kronolojik gelişim süreci, (i)-İlk dönem [1949-1979]: *Başlangıç – Din psikolojisinin tanınması*; (ii)-İkinci dönem [1980-1999]: *Orijinal literatürün anlaşılması*; (iii)-Üçüncü dönem [2000-2013]: *Literatüre yerel katkıların başlaması* şeklinde 3 döneme ayrılmıştır (şematik gösterim için bkz. Koç, 2015: 295).

Yukarıdaki sınıflandırmada sözü edilen bu ikinci dönemdeki din psikolojisinin gelişim aşamasında ise din psikolojisi üzerine yapılan çalışmalarda yıllara göre aşama aşama niceliksel bir artış olmuştur. Dolayısıyla ilk –çekirdek kadro- din psikologlarının yetiştiği dönem olan bu dönemin başlarında, daha çok alanla ilgili Batı’da yapılan akademik çalışmaların anlaşılması üzerine çalışılmıştır (örnek çalışma için bkz. Yavuz, 1987). Bu dönemin ortalarından başlayarak yüksek lisans ve doktora programları açan ilahiyat fakültelerinde ikinci kuşak akademisyen din psikologları da yetiştirilmeye başlanmıştır. Yine alanın bu gelişim döneminde, alanı tanıtan görece daha hacimli el kitapları yazılmıştır (Koç, 2012: 327-340; Koç, 2015: 293-295). İkinci dönem bir akademisyen din psikoloğu olan İmamoğlu (2004b) tarafından üçüncü dönemde yazılan *Din psikolojisi dersleri* isimli bir el kitabı da basılmıştır.

Yukarıda verilen tarihsel gelişim bilgileri ışığında, bir din psikoloğu olarak İmamoğlu’nun Türk din psikolojisi tarihindeki bağlamsal konumu, din psikolojisinin tanınması sürecini kapsayan ilk dönemdeki [1949-1979] Türk din psikolojisi kurucularının yetiştirdikleri çekirdek kadro araştırmacılarından oluşan ikinci nesil din psikologlarının yer aldığı orijinal literatürün anlaşılması sürecini kapsayan ikinci dönem [1980-1999] içerisinde değerlendirilebilir. Dolayısıyla ilk –çekirdek kadro- akademisyen din psikologlarından Kerim Yavuz’un yetiştirdiği din psikologlarından olan İmamoğlu, adı geçen bu ikinci dönemin ortalarında doktora tezini bitirerek akademik yaşamına başlamıştır (1991). Yine alan tarihine ilişkin bu dönemde ve daha sonraki dönemde din psikolojisi alanında yüksek lisans ve doktora programları kapsamında üçüncü kuşak akademisyen din psikologları da yetiştiren bir din psikoloğu olarak İmamoğlu’nun şu anda Türkiye’de alanda çalışan çok sayıda akademisyen din psikoloğu öğrencileri bulunmaktadır.

Alandaki kişisel akademik çalışma tarzına bakıldığında ise İmamoğlu’nun doçentlik temel eseri dışındaki doktora tezi (1991) de dahil olmak üzere temel akademik kariyer basamakları çalışmalarının ve tek yazarlı diğer çoğu bilimsel ürünlerinin (makale, bildiri) teorik içerikli çalışmalar olduğu; ancak doçentlik temel çalışmasının (2004a) yanı sıra temel kariyer çalışmalarının aralarında sınırlı sayıda da olsa tek yazarlı ve/veya lisansüstü öğrencileriyle birlikte çok yazarlı olarak yayımladıkları makale ve bildiri düzeyinde ampirik içerikli çalışmalar yaptığı da saptanmıştır (örnek çalışmaları için bkz. İmamoğlu, 2004c: 243-262; İmamoğlu & Fersadoğlu, 2013: 19-40). Öte yandan İmamoğlu’nun Türk din psikolojisi alanı içerisinde, Türk milli şairi Mehmet Akif Ersoy üzerine biyografik içerikli ilk çalışmalardan birini yaptığı gözlenmiştir. Din pe-

dagogisiyle de ilgilenen İmamoğlu'nun alan aktörü bağlamında din pedagojisi kapsamında değerlendirilebilecek eserleri olduğu görülmektedir (İmamoğlu, 2015b & 2022). Bunun yanı sıra İmamoğlu'nun sınırlı sayıda da olsa gelişim psikolojisi eksenli tezler çalıştırdığı dikkati çekmektedir.

d. Akademik Çalışmaları / Eserleri

Makalenin bu başlığı altında, akademide 40 yıl akademik hizmeti olan İmamoğlu'nun akademik ürünleri: “(i) tezleri, (ii) kitapları, (iii) makaleleri, (iv) çevirileri, (v) kitap bölümleri, (vi) bildirileri, (vii) editörlükleri, (viii) hakemsiz dergilerdeki yazıları, (ix) diğer çalışmaları’ şeklinde sınıflandırılarak aşağıda verilmiştir.

d.a. Tezleri

1. (1977). *Çocukları suça iten etmenler* – [Lisans tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. (Danışman: Prof. Dr. Neda Armaner).
2. (1991). *Mehmed Akif'te dini hayatın psikolojisi* – [Doktora tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Danışman: Prof. Dr. Kerim Yavuz).

d.b. Kitapları

1. (1996). *Mehmet Akif ve inanan insan*. İstanbul: Ravza Yayınları.
2. (1997). *İman ve aksiyon adamı Mehmet Akif*. İstanbul: Ravza Yayınları.
3. (2004). *Din psikolojisi dersleri*. İstanbul: Aydar Basımevi.
4. (2004). *Psiko-sosyal açıdan riya ve istihbare*. İstanbul: Değişim Yayınları. (Doçentlik temel eseri)
5. (2015). *Köprübaşı yöresinde yetişen medrese âlimleri ve din eğitimine katkıları*. İstanbul: Değişim Yayınları.
6. (2015). *Psikolojik ve ahlaki açıdan çocuk suçluluğu*. İstanbul: Değerler Eğitimi Yayınları. (Profesörlük takdim çalışması)
7. (2022). *Trabzon Köprübaşı'ndan Anadolu'ya eğitim ve kültür elçileri*. İstanbul: PBC Matbaacılık [ayrıca bkz. Ek-3].

d.c. Makaleleri

1. (1991). Akif'in hayatından seçmeler. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 324-335.
2. (1995). Ruh beden ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12, 345-356.
3. (2004). Bağlılık ve itaat duygusuna dini ve psikolojik yaklaşım. *Dini Araştırmalar*, 18, 129-139.
4. (2004). Psiko-sosyal açıdan üniversite gençliği arasında karşı cins ilişkileri. *EKEV Akademi Dergisi*, 18, 243-262.

5. (2004). Deprem sonrasında karşılaşılan psikolojik tepkiler ve dini içerikleri. *EKEV Akademi Dergisi*, 20, 79-88.
6. (2009). Evlilik hayatında kıskançlık- dindarlık ilişkisine psikolojik yaklaşım. *Dini Araştırmalar*, 12 (35), 7-30. (Y. Çelik ile birlikte).
7. (2010). Bazı psikanalistlere göre rüyanın insan hayatındaki rolü. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (22), 21-47.
8. (2010). Mehmet Akif'te medeniyet kavramı. *İslami Araştırmalar*, 21 (3), 165-171.
9. (2010). Vicdan kavramının psiko-sosyal tahlili. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 5 (1), 127-144.
10. (2011). Televizyon ve internette şiddet içeren programların çocuğun ruh dünyasına etkileri. *EKEV Akademi Dergisi*, 46, 31-48. (T. Şirin ile birlikte).
11. (2011). Üniversite gençliğinde dini inanç ve umutsuzluk ilişkisi. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13 (23), 205-244. (A. Yavuz ile birlikte).
12. (2013). Psikolojik açıdan ergenlerde dini tutum ve davranışlarının tahlili. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 19-40. (S. Feriçadođlu ile birlikte).
13. (2019). Boşanma sürecinde ruh sağlığı ve din. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (2), 497-530. (N. Ferah ile birlikte). [ayrıca bkz. Ek-4].

d.d. Çevirileri

1. (1996). Din psikolojisi. (P. J. Bissett'ten çeviri). *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 3, 88-96.
2. (1997). Uyku ve ölümün tabiatı ile ilgili çağdaş müslüman yorumlarda nefis ve ruh anlayışı. (J. I. Smith'den çeviri). *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13, 231-245.
3. (2000). Dini inanç ve davranışlardaki değişkenlik. (W. G. Scobie'den çeviri). *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 273-284.
4. (2004). Psikoloji ve dini hayat. (T. H. Hughes'den çeviri). *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, 159-171. (Ö. Gültekin ile birlikte).
5. (2008). Ahlaki gelişim, dini düşünce ve davranışlar. (R. Straughan'dan çeviri). *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (17), 17-24. (T. Aksöz ile birlikte).

d.e. Kitap Bölümleri

Basılı kitap bölümü bulunmamaktadır.

d.f. Bildirileri

1. (2001). 1999 depreminin hemen sonrasında karşılaşılan psikolojik tepkiler. [içinde] *1999 Marmara Depreminin Psiko-Sosyal Etkileri Uluslararası Sempozyumu*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları.
2. (2002). Farklı ortamlarda dini tutumların psiko-sosyal temelleri. [içinde] *Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Türkiye’de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu*. (ss. 191-199). İstanbul: Değişim Yayınları.
3. (2003). İslam düşüncesinde gayb problemi. [içinde] *Kur’an ve Tefsir Araştırmaları-V: Tartışmalı İlmi Toplantı*. (ss. 261-264). İstanbul: Ensar Neşriyat.
4. (2003). Teaching İslam and Christianity in religious education in modern Turkey. *Brismes Annual Conference 12-15 July 2003*. Institute of Arab and Islamic Studies. England: University of Exeter. (R. Kaymakcan ile birlikte).
5. (2004). Ergenlik döneminde sosyal gelişim açısından din kültürü ve ahlak bilgisi ders programları. [içinde] *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Çalışma Toplantısı-I*. (ss. 336-337). İstanbul: Dem Yayınları.
6. (2008). Mehmet Akif Ersoy’un insan irade ve hürriyetine bakışı. [içinde] *Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu*. 19-21 Kasım 2008. (ss. 15-21). Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları.
7. (2008). Mehmet Akif’te dostluk ve dayanışma. [içinde] *Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni-2*. (ss. 176-185). Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
8. (2009). Günümüz gençliği ve dindarlık algısı. *Günümüz Türkiye’sinde İslam Uluslararası Sempozyumu*. Kayseri.
9. (2010). Mehmet Akif’in dindarlık anlayışı. [içinde] *Mehmet Akif Ersoy Bilgi Şöleni-4*. (ss. 222-237). Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları.
10. (2016). Köprübaşı medreseleri ve din eğitime katkıları. [içinde] *I. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dini Hayat Sempozyumu Bildiriler Kitabı-II*. (ss. 921-931). İstanbul: Değişim Yayınları.
11. (2019). Yaşlılık döneminde kişilerarası güven ve dindarlık ilişkisi. [içinde] *V. Innovation and Global Issues Congress*. 02-04 Mayıs 2019. (ss. 732-752). Ankara. (A. S. Dokur ile birlikte).
12. (2019). Yetişkinlik döneminde hayatı anlamlandırma ve dindarlık ilişkisi. [içinde] *V. Innovation and Global Issues Congress*. 02-04 Mayıs 2019. (ss. 39-58). Ankara. (E. Aksoy ile birlikte).

d.g. Editörlükleri

Editorial çalışması bulunmamaktadır.

d.h. Hakemsiz Dergilerdeki Yazıları

1. (1991). Mehmet Akif'in kutsal yerler ve dini geleneklere bakışı. *Din Öğretimi Dergisi*, 10, 324-335.

2. (1995). İnsan ve ibadet. *Türk Yurdu*, 90, 41-45.

d.i. Diğer Çalışmaları (Panel ve Konferanslar)

1. (2003). *Hız Peygamberin insan ve çocuk sevgisi*. (Konferans). 21.05.2003. Söğütü/Sakarya.

2. (2003). *Yaygın ana-baba tutumları*. (Konferans). Türk Eğitim-Sen Sakarya Şubesi Eğitim ve Kültürel Faaliyetleri. 09.01.2003. Sakarya.

3. (2006). *Afet sonrasında yapılacak psiko-sosyal destek sürecinde din hizmetlerinin yeri ve önemi*. (Panel). Olağanüstü Hallerde Din Hizmetleri. Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu. 04.10.2006. Sakarya.

4. (2007). *İstiklal Marşı ve Çanakkale bağlamında Mehmet Akifi anlamak*. (Panel). Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Konferans Salonu. 14.03.2007. Sakarya.

e. Lisans ve Lisansüstü Dersleri

Makalenin bu bölümünde ise din psikolojisi alanında öğretim üyesi olan İmamoğlu'nun 1991-2023 yılları arasında lisans ve lisansüstü düzeyde verdiği derslere yer verilmiştir. Arşiv bilgisi yetersizliği sebebiyle yıllara göre ders sınıflandırması yapılamadığından dolayı listede dersin verildiği yıl belirtilmemiştir.

e.a. Lisans Dersleri

1. Din psikolojisi
2. Sosyal psikoloji (seçmeli)
3. Kişilik psikolojisi (seçmeli)
4. Psikoloji ve din (seçmeli)

e.b. (Lisansüstü)- Yüksek Lisans Dersleri

1. Din psikolojisinde farklı yaklaşımlar
2. Din psikolojinin temel meseleleri
3. Günümüz din psikolojisi çalışmaları

e.c. (Lisansüstü)- Doktora Dersleri

1. Din psikolojisi ve sosyal hayat
2. Psikanaliz ve din
3. Psikoloji ekolleri ve din psikolojisi

[Kaynak: <https://www.sakarya.edu.tr>]

f. Yönettiği Lisansüstü Tezleri

Makalenin bu bölümünde de akademik yaşamı boyunca din psikolojisi alanında öğretim üyesi olarak görev yapan İmamoğlu'nun yönettiği lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) tezleri yer almaktadır. Bu bölümde yer verilen tez listeleri Ulusal Tez Merkezi kayıtları ve İmamoğlu tarafından oluşturulan akademik özgeçmiş referans alınarak oluşturulmuştur (bkz. <https://tez.yok.gov.tr>). Tez yazım biçimi olarak sırasıyla “[tez merkez kayıt numarası], yazar adı soyadı, (tezin bitirildiği yıl), tezin adı (Türkçe + İngilizce), üniversite adı” şeklinde bu makaleye özgü bir niteleme kullanılmıştır. Tezler, Atatürk Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak yapıldığı için her bir tez için ayrıca üniversite adına da yer verilmiştir. Konuyla ilgili yapılan literal tarama sonucunda İmamoğlu'nun akademik danışmanlığında 47 adet yüksek lisans tezi ve 7 adet doktora tezinin (n=54) yapıldığı görülmüştür. Bunlardan danışmanlığını yaptığı 1 adet doktora tezinin ikinci danışmanı olduğu görülmüştür. Ayrıca İmamoğlu tarafından yönetilen tezlerin yazarları, aynı zamanda İmamoğlu'nun yüksek lisans ve/veya doktora öğrencileri olarak da ayrı bir başlık altında alan tarihi kayıtlarına geçirilebilir.

f.a. Yönettiği Yüksek Lisans Tezleri

1. [20825]. Saadettin Özdemir. (1992). İslam'da ibadet psikolojisi / Worship psychology in Islam. [Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
2. [36754]. Recep Çepni. (1994). Çayeli yöresinde halk inanışlarının fert üzerindeki etkileri / The effects of folk beliefs on individuals in Çayeli region. [Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
3. [30551]. Faruk Karaca. (1994). Teslimiyet kavramının psikolojik tahlili / Psychological analysis of the concept of resignation. [Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
4. [51925]. Ulvi Kartal. (1996). Turizmin Fethiye yöresindeki dini yaşantıya etkisi / The effect of tourism on religious life in Fethiye region. [Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
5. [63361]. Bozkurt Koç. (1997). Eğitimcilerde dini hayat / Religious life in educators. [Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
6. [93911]. Âdem Aygün. (2000). Kişilik psikolojisi ve dindarlık / Psychology of personality and religiosity. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
7. [93897]. H. İlyas Altındağ. (2000). Dindar insanda iyilik fenomeninin pragmatik yönü / The pragmatic aspect of the phenomenon of favour in the religious man. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

8. [111989]. Önder Aksoy. (2001). Dindar şahsiyetlerde sevgi fenomeni / The phenomenon of love in religious personalities. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
9. [108706]. Kasım Sarıtekin. (2002). İşyerlerindeki dini nitelik taşıyan sembollerin kişilerin tutum ve davranışlarına etkisi / The effect of religious symbols in workplaces on people's attitudes and behaviors. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
10. [108722]. Nuray Çakır. (2002). Çalışan annenin aile içi problemleri / Family problems of working mother. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
11. [108723]. Abdulhamid Eşmeli. (2002). 18-30 Yaşlar arası genç yetişkinlerde görülen ahlaki sorunların psiko-sosyal açıdan tahlili: Sapanca örneği / Psycho-social analysis of moral problems in young adults between the ages of 18-30: Sample of Sapanca. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
12. [110040]. Seyfullah Coşğun. (2002). Kader anlayışının 15-18 yaşlar arasındaki gençlerin tutum ve davranışlarına etkisi: Karabük ili örneği / The effect of the understanding of destiny on the attitudes and behaviors of young people between the ages of 15-18: Sample of Karabük. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
13. [108748]. İsmail Koç. (2002). Sahih-i Buhari'de yer alan ihlas ve samimiyetle ilgili hadislerin psikolojik tahlili / Psychological analysis of the hadith on sincerity and candour in Sahih al-Bukhari. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
14. [136847]. Nuran Şen. (2003). Hac ibadetinin psiko-sosyal yönden değeri / The psycho-social value of the pilgrimage. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
15. [135500]. Saim Aydoğmuş. (2003). Gıybetin din psikolojik tahlili / Religious and psychological analysis of backbiting. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
16. [136875]. Hatice Kotan. (2003). 5-6 yaş çocuğu ana sınıfı öğrencilerinde dini duygu ve düşünce gelişimi / The development of religious feelings and thoughts in 5-6 year old pre-school students. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
17. [136827]. Âdem Köse. (2003). Batıl inançların fertler üzerindeki etkileri: Yalova örneği / The effects of superstitions on individuals: Sample of Yalova. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
18. [136845]. Osman Hazır. (2003). Evlilik öncesi karşı cins ilişkilerinin psiko-sosyal açıdan tahlili / Psycho-social analysis of the opposite-sex relationships before marriage. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

19. [136868]. Gevher Nesibe Barlak. (2003). İtaat ve kalp temizliği kavramının din psikolojik tahlili (16-18 yaş grubu öğrencilerinde) / Religious and psychological analysis of the concepts of obedience and heart cleansing in 16-18 age group students. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

20. [136889]. Murat Sülev. (2003). Osman Pazarlı ve din / Osman Pazarlı and religion. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

21. [135521]. Cumhur Aydoğdu. (2003). Televizyon ve bilgisayarın 18-24 yaş gençler üzerindeki psikolojik etkileri: Hendek örneği / Psychological effects of television and computer on young people aged 18-24: Sample of Hendek. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

22. [206256]. Âdem Ekmekçi. (2004). 20-40 yaşlar arasında dini hayatın işleyişinde anomi problemi: Adapazarı örneği / Anomie problem in the functioning of religious life between the ages of 20-40: Sample of Adapazarı. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

23. [186680]. Ayşe Güner. (2006). Lise öğrencilerinde stres, başa çıkma ve dini başa çıkma / Stress, coping and religious coping in high school students. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

24. [228622]. İsmail Şerefli. (2006). 30-40 yaşlar arası kişilerde inanç ve korku ilişkisi: Sakarya örneği / The relationship between belief and fear in people aged 30-40: Sample of Sakarya. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

25. [228680]. Süleyman Abanoz. (2008). 6-12 yaş arası çocukların dini ve ahlaki gelişimlerinde anne ve babaların rolü: İzmir ve Sakarya örneği / The role of parents in the religious and moral development of children aged 6-12: Sample of İzmir and Sakarya. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

26. [253418]. Fatma Yoğurtcu. (2009). Yetişkinlerde dindarlık ve ruh sağlığı / Religiosity and mental health in adults. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

27. [253023]. Tuncay Aksöz. (2009). Bilişsel açıdan dini inanç: Sakarya örneği / Religious belief from the perspective of cognitive: Sample of Sakarya. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

28. [253005]. Âdem Yavuz. (2009). 18-25 yaş üniversite gençliğinde dini inanç ve umutsuzluk: Sakarya Üniversitesi örneği / Religious belief and hopelessness in university youth aged 18-25: Sample of Sakarya University. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

29. [253440]. Emre Yılmaz. (2009). Türbe ziyaretlerinin fert üzerindeki etkileri: Bilecik örneği / The effects of tomb visits on individual: Sample of Bilecik. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

30. [273106]. Yunus Acar. (2010). Kur'an ve hadislerde ruh ve nefis kavramı: Sakarya Üniversitesi örneği / The concepts of soul and nafs in the Qur'an and hadith: Sample of Sakarya University. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

31. [273113]. Yılmaz Çelik. (2010). Genç ve yetişkin evlilerde kıskançlığın din psikolojik tahlili / Religious and psychological analysis of jealousy in young and adult married couples. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

32. [273146]. Elif Kılıç. (2010). Kur'an okumanın ergenlik dönemi bireyleri üzerine etkileri: İzmit ve Sakarya kur'an kursları örneği / The effects of reading the Qur'an on adolescents: Sample of İzmit and Sakarya qur'an courses. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

33. [273153]. Cihan Akdemir. (2010). Nurettin Topçu-Necip Fazıl Kısakürek-Sezai Karakoç'da ideal gençlik tasavvuru / The ideal youth imagination of Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek Sezai Karakoç. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

34. [265830]. Muhammed Timur. (2010). Zihinsel engelli bireylerde dini tutum motifleri: Bursa örneği / Religious attitude motifs in mentally handicapped individuals: Sample of Bursa. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

35. [265867]. Hanife Miran. (2010). Hamd ve şükür kavramlarının din psikolojik tahlili / Religious and psychological analysis of the concepts of praise and gratitude. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

36. [296192]. Fatih Kandemir. (2011). Karasu yöresindeki halk inançlarının fertler üzerindeki etkileri / The effects of folk beliefs in the Karasu region on individuals. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

37. [296226]. Sinan Uzun. (2011). 15-18 yaş ergenlerde yalan tutumuna psiko-sosyal yaklaşım: Sakarya örneği / Psycho-social approach to lying attitude in adolescents aged 15-18: Sample of Sakarya. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

38. [296181]. Fatma Oluğ. (2011). Erinlik dönemindeki öğrencilerde dini tutum ve davranışlar: Sakarya örneği / Religious attitudes and behaviors in adolescent students: Sample of Sakarya. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

39. [296135]. Hatice Sümeyye Ulcay. (2011). İlköğretim çağı çocuk resimlerinde cennet ve cehennem tasavvuru / Imagination of heaven and hell in primary school children's paintings. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

40. [559781]. Ayşe Selin Dokur. (2019). Yetişkinlik döneminde kişilerarası güven ve dindarlık ilişkisinin psikolojik tahlili: Osmaniye örneği / Psychological analysis of the relationship between interpersonal trust and religiosity in adulthood: Sample of Osmaniye. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

41. [559782]. Elif Aksoy. (2019). Yetişkinlik döneminde hayatı anlamlandırma ve dindarlık ilişkisi: Gaziantep örneği / The relationship between making sense of life and religiosity in adulthood: Sample of Gaziantep. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

42. [555338]. Firdevs Karataş Temiz. (2019). Yetişkinlik döneminde manevi hayat ve psikolojik değeri: İstanbul / Bakırköy- Güngören örneği / Spiritual life and its psychological value in adulthood: Sample of İstanbul / Bakırköy- Güngören. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

43. [557658]. Tuğba Bakırtaş. (2019). Ergenlik döneminde bilişsel faktörlerin karar verme sürecine etkisinin din psikolojisi yönünden incelenmesi: Adapazarı örneği / Investigation of the effect of cognitive factors on the decision-making process in adolescence in terms of psychology of religion: Sample of Adapazarı. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

44. [726950]. Tuğba Sarımsakçı Akar. (2020). 2000-2010 yılları arasında en çok izlenen Türk dizilerinde dini motifler: Yaprak Dökümü örneği / Religious motifs in the most watched Turkish TV series between 2000-2010: The example of Yaprak Dökümü. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

45. [728028]. Kübra Nur Polat. (2022). Kadın işçilerin psikolojik iyi oluşları ve dini tutumları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma: Sakarya ili örneği / A research on the relationship between psychological well-being and religious attitudes of female workers: Sample of Sakarya. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

46. [787989]. Halime Karayel. (2023). Kadınlarda evlilik uyumunun aile işleyişi ve dini başa çıkma açısından incelenmesi / Investigation of marital adjustment in women in terms of family functioning and religious coping. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

47. [787860]. Üsâme Balıkcı. (2023). Bilgelik, bilinçli farkındalık ve dindarlık arasındaki ilişki / The relationship between wisdom, mindfulness, and religiosity. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

f.b. Yönettiği Doktora Tezleri

1. [63337]. Faruk Karaca. (1997). Psikolojik açıdan ölüm ve dini inanç ilişkisi / The relationship between death and religious belief from

the psychological perspective. [Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.]

2. [445979]. Ayşe Şentepe. (2016). Ruh sağlığı belirtilerinin yordayıcısı olarak affetme ve dindarlık ilişkisi / The relationship between forgiveness and religiosity as predictors of mental health symptoms. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.]

3. [445962]. Tuncay Aksöz. (2016). Modern psikolojik yaklaşımlar açısından nefis arınması / The purification of nafs in terms of modern psychological approaches. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.]

4. [537259]. Hatice Sümeyye Ulcay. (2019). Yaşam koçları açısından koç-danışan ilişkisinin psiko-sosyal ve manevi yönden tahlili / Psycho-social and spiritual analysis of coach-client relations from the perspective of life coaches. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.]

5. [555059]. Nimet Ferah. (2019). Boşanma sürecindeki bireylerde dini başa çıkma davranışlarının analizi / Analysis of religious coping behaviors in individuals divorce process. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.]

6. [569458]. Yunus Emre Temiz. (2019). Alçakgönüllülük, dindarlık, psikolojik iyi olma ve yaşam doyumu değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesi / Examination of the relationship between the variables of humility, religiosity, psychological well-being and life satisfaction. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.]

7. [664093]. Zeki Taş. (2020). Sporcuların spor faaliyetlerinde İslam dininin etkisi / The effect of Islam on sports activities of athletes. [Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. (Birinci akademik danışman: Prof. Dr. Gülten Hergüner).

g. Türk Din Psikolojisi Çalışmaları Üzerine Kişisel Düşünceleri

Çalışmanın bu bölümde ise İmamoğlu ile yapılan soru-cevap içerikli röportaj kayıtları yer almaktadır. Araştırmacı tarafından röportaj soruları ve cevapları, “(i) özel ve akademik yaşam, (ii) Türk din psikolojisinin güncel durumu ve sorunları, (iii) Türk din psikolojisinin geleceği; (iv) yeni nesil din psikologlarına öneriler” başlıklı alt temalara göre düzenlenerek verilmiştir.

* Röportaj – [Mülakat] –

“*Araştırmacı*. Kıymetli hocam, uzun yıllar süren akademik çalışma hayatınızı tamamlayarak yakın bir zamanda emekli oldunuz. Bu sebeple eğer izin verirseniz sizinle (i) özel ve akademik yaşamınız, (ii) Türk din

psikolojisinin güncel durumu ve sorunları, (iii) Türk din psikolojisinin geleceği ve (iv) yeni nesil din psikologlarına öneriler” şeklinde düzenlenmiş tema başlıklarında bir röportaj yapmak istiyorum.”

(i) – *Özel ve akademik yaşam:*

[Soru] = 1. *Kıymetli hocam, isterseniz öncelikle kişisel yaşamınızdan başlayalım. Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz? Yani nasıl bir çocukluk ve gençlik döneminiz oldu? Çocukken ve gençken yaşama ilişkin bayalleriniz ve bedefleriniz nelerdi?*

Babamın görevi nedeniyle çocukluğumun bir kısmı Trabzon’un Köprübaşı ilçesinde, bir kısmı da Malatya’da geçti. Biz beş erkek ve dört kız olmak üzere dokuz kardeşiz. Ben ilk çocuk olduğum için biraz farklı bir konuma sahiptim. Babam uzun yıllar önce Diyanet İşleri Başkanlığı’nda önce imam-hatip sonra vaiz olarak görev yaptı. Ailemiz, din görevlilerinin çokça olduğu bir yapıdaydı. Geniş ailemizde Ankara müftülüğü, Trabzon müftülüğü ve farklı illerde müftü ve vaizlik yapan hocalar vardı. Şimdi buradan geriye baktığımda belki de benim ilahiyatçı olmamda onların dolaylı etkileri olmuş olabilir, diye düşünüyorum.

Öğrencilik hayatıma Malatya Çarmuzu ilkokulunda başlamıştım. Ancak ilkokulu Trabzon’un Köprübaşı ilçesinde bitirdim. Lise eğitiminden sonra Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini kazandım ve fakülte tarihi açısından baktığımızda bu fakültenin ilk 5 yıllık mezun öğrencilerinden birisiyim. Bu ilk yıllarda ilahiyattaki bölümler aktifi ve diplomalara öylece geçmişti. İlahiyatı bitirir bitirmez de Ankara Özel Yükseliş Kolejinde din dersi ve ahlak bilgisi derslerine girmeye başladım. İki yıl kadar bu kolejde çalıştıktan sonra 1981 yılında kura çekerek Osmaniye İmam-Hatip Lisesinde meslek dersleri öğretmeni olarak göreve başladım. Daha sonra da 1983 yılında asistanlık sınavını kazanarak Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki Din Psikolojisi Ana Bilim Dalında çalışmaya başladım. Akademik danışmanım ise alanın Türkiye’deki öncülerinden olan Prof. Dr. Kerim Yavuz’du. İşte benim için din psikolojisi alanındaki akademik serüvenim böyle başladı ve emekliliğime kadar da bu alanda yaptığım çalışmalarımıyla devam etti.

[Soru] = 2. *Yaşam felsefenizi birkaç cümleyle nasıl betimleyebilirsiniz?*

Hayatın bir ciddi tarafı, bir de gelişigüzel tarafı olduğunu kabul ederim. Görev hayatımda ciddiyeti tercih etmişimdir. Ancak sosyal ilişkilerin güçlü olmasını ve dostlarla vakit geçirmenin de insanı rahatlatmış olduğunu düşünürüm.

[Soru] = 3. *Hobileriniz nelerdir?*

Öğrencilik yıllarımdan başlayarak uzun yıllar güreş yaptım. 48 ve 52 kilo güreş müsabakalarında Karadeniz bölgesi ve Ankara bölge birinciliklerimin yanında üniversiteler arası Türkiye ikinciliğim de bulunmaktadır. Ayrıca daha sonra yıllarca güreş hakemliği de yaptım. Bunun yanında Ankara bölge masa tenisi hakemliği yaptım. Yıllarca bölgeler ve Türkiye şampiyonalarında hakemlik yaptım. Masa tenisinde milli hakem olarak hakemliğimi 1997 yılında Sakarya'da bıraktım. Ayrıca yüzme ve futbola ilgim ileri derecededir. Bunun dışında yurtiçi ve yurtdışı çok sayıda seyahatlara katıldım.

[Soru] = 4. *Kendinizi nasıl bir eş, baba ve dede olarak görüyorsunuz?*

Doğrusu her aile büyüğü gibi ben de çocuklarımın en iyi şekilde yetişmesi ve ailemin sıkıntılarını gidermek adına elimden geldiğince gayret ettim. Eşim de tarih öğretmeni olduğu için ikimiz de çocuklarımızın eğitiminde yönlendirici olarak etkili olmaya çalıştık. Üç kızım ve bir oğlum var. Kızlarımdan biri doktor, diğeri diyetisyen. Oğlum uçak mühendisi ve Türk Hava Yolları şirketinde uçak mühendisi olarak çalıştı. Küçük kızım da İngilizce öğretmenliği son sınıfta lisans öğrencisi olarak eğitimine devam ediyor. Dede olarak bakınca torun sevgisini kolay sevgi olarak görüyorum. Çünkü zorlukları anne ve babası yükleniyor. Kolay sevgi de bize kalıyor.

[Soru] = 5. *Eleştiriye açık mısınızdır? Yani meslektaşlarınız sizi eleştirirler miydi? Sizin bu eleştirilere tepkileriniz nasıl olurdu?*

Yaşamım boyunca haklı ve yönlendirici eleştirilere hep açık olmaya çalıştım. Toplumda en sinirlendiğim konu ise körü körüne siyasi tartışma ortamında bulunmaktır. Grup, tarikat ve cemaat özelliğini öne çıkarınların doğru yapmadıklarını düşünüyorum. Bunun dışında alanla ilgili yapıcı eleştiriler, akademik hayatım boyunca beni hep olumlu etkilemiştir.

[Soru] = 6. *Yaşamınızda dönüm noktası olarak nitelendirebileceğiniz bir olay var mı? Varsa nedir?*

Hayatımın dönüm noktasının aslında üniversiteye geçişle başladığını kabul ediyorum. Zira hep o hayalle çalıştığım ve hazırlandığım hayat bana şu an içinde bulunduğum imkânı vermiş oldu. Psikolojiye olan ilgim, beni din psikolojisi alanına sürüklemişti. Hayatta yaşadığım önemli değişikliklerden biri de ureterden iki kez ameliyat olmam ve böbrek taşı aldırılmam olmuştur.

[Soru] = 7. *Akademisyen olmasaydınız başka ne iş yapmak isterdiniz?*

Akademisyenlik dışında herhalde yine eğitimci olmayı arzu ederdim. Zaten iş hayatıma öğretmen olarak başladım. Belki öğretmen olarak da çalışmaya devam ederdim.

[Soru] = 8. *Akademik yaşamınız boyunca unutamadığımız ve sizi etkileyen bir anınız/hatıranız varsa bizimle paylaşabilir misiniz?*

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora bitirdikten sonra ilahiyat fakültesindeki yardımcı doçentlik kadrosuna atanmam için kurulan jüri özellikle fakülte dışından, hatta ilahiyatın dışındaki diğer fakülte öğretim üyelerinden oluşmuştu. Bunun çok normal olmadığı aşikârdı. Ancak herhangi bir problem olmadan başarılı kabul edilmiştim. Demek ki akademik yaşam içinde bu tür durumlarla karşılaşmak mümkün görünüyordu.

[Soru] = 9. *Bir akademisyen olarak din psikolojisi alanında çalışmamış olsaydınız başka hangi alanda akademik kariyer yapmak isterdiniz?*

Din psikolojisi dışında en çok ilgi duyduğum alan sosyoloji ve din sosyolojisi olabilirdi. Bunun yanında Türk İslam edebiyatı ve felsefe de ilgi duyduğum alanlar içinde sayılır.

[Soru] = 10. *Akademik kariyer planlamanızda neden din psikolojisi alanını seçtiniz? Genel ve özel sebepleri var mı? Varsa nelerdir?*

Bu alanı seçmemde en önemli etken psikolojiye olan kişisel ilgimdir, denilebilir. Ayrıca, fakülte döneminde bu alanla ilgili özel okumalarımın etkisinin de olduğunu düşünüyorum.

[Soru] = 11. *Din psikolojisi alanındaki akademik çalışmalarınıza nasıl başladınız? Yani akademik kariyeriniz hangi aşamalardan geçerek sonuçlandı? Lisans ve lisansüstü (master ve doktora) eğitiminizi nelerde ve nasıl yaptınız?*

Doğrusu Ankaradaki lisans döneminde din psikolojisi hocam, rahmetli Prof. Dr. Neda Armaner'in yönlendirme ve etkisi önemlidir. Lisans tezimi de Neda Armaner hocamdan almıştım. Ayrıca beni bazı dergilerde yazı yazmaya da teşvik etmişti. Atatürk Üniversitesinde asistan olduktan sonra akademik danışman hocam Prof. Dr. Kerim Yavuz'un yönlendirmesiyle de biyografik ve otobiyografik bir çalışma olan "Mehmet Akif'te Dini Hayatın Psikolojisi" adlı doktora çalışmasını yapmış oldum.

[Soru] = 12. *Sizin din psikolojisi alanında yetiştiğiniz dönemde üzerinizde emeği olan hocalarınız kimlerdir? Yani kimler ve hangi sebeple akademik yaşamınızda yer aldılar ve çalışmalarınıza yön verdiler?*

Din psikolojisi alanındaki çalışmalarımın başlangıç aşamasında, lisans döneminde Prof. Dr. Neda Armaner hocamın yönlendirmesini önemişiyorum. Ayrıca o zaman Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde din psikolojisi asistanı olan Prof. Dr. Erdoğan Fırat hocamın bizimle arkadaş gibi ilgilenmesinden de çok memnundum. Ara sıra odasına uğradık ve bize çok yardımcı olurdu. Daha sonra ise Atatürk Üniversitesine din psikolojisi asistanı olarak geçtikten sonra danışman hocam Prof. Dr. Kerim Yavuz'un yönlendirmesi ve çalışmalarımın olan katkıları çok önem arz etmektedir.

[Soru] = 13. *Akademik çalışmalarınıza bakıldığında ağırlıklı olarak hangi alt alanlarda araştırmalarınızı yürüttünüz? Akademik kariyeriniz süresince din psikolojisi alanındaki bilimsel çalışma konularınızı nasıl belirlediniz? Veya hangi konular üzerinde çalışacağınıza nasıl karar verdiniz?*

Edebiyat ve şiire olan merakım nedeniyle akademik danışmanım Prof. Dr. Kerim Yavuz'un doktora tezi olarak verdiği konu olan "Mehmet Akif'te Dini Hayatın Psikolojisi" ilk akademik çalışma alanım oldu. Doktoradan sonra ilgi duyduğum çalışmaların başında rüya ve istihare konusu gelmektedir. Bunların yanında kişilik ve gelişimi, gelişim psikolojisi ve sosyal psikoloji konularında farklı tematik çalışmalar içinde oldum. Bunların bir kısmını seçmeli ders olarak lisans ve yüksek lisans düzeyinde okuttum. Ayrıca, Sakarya ili ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinin belirlediği okullarda velilere öğrenci-veli ilişkileri konusunda ve velilerin dikkat etmesi gereken konularla ilgili verdiğimiz konferans ve sohbetleri bir araya getirerek bazı çalışmalar yaptık. Bunlar arasında çocuk suçluluğu alanındaki çalışmamız kitap haline getirildi.

[Soru] = 14. *Bilimsel kitap, makale, bildiri gibi akademik ürünlerinizden en çok beğendiğiniz ve başyapıtım diyebileceğiniz bir eser/çalışma var mı? Varsa hangisidir?*

Doğrusu yapmış olduğum çalışmalar arasında ayırım yapma durumum olmadı. Ancak makale bildiri, kitap ve diğer çalışmalarda, öğrencilerin ve okuyucunun gösterdiği ilgi doğrultusunda bir farklılıktan söz edilebilir.

[Soru] = 15. *Şu anda geriye dönüp baktığımızda akademiada akademisyen olarak öğretim üyeliği yapan kaç master ve/veya doktora öğrenciniz vardır? Lisansüstü yetiştirdiğiniz öğrenci sayısında hedeflediğiniz sayıya ulaşabildiniz mi? Bu bağlamda "hocaların hocası" olmak nasıl bir duygudur?*

Şu ana kadar 47 yüksek lisans, 7 doktora öğrencim çalışmalarını tamamladı. Doktorasını bitirme noktasında dört tez öğrencim daha var.

Çalışmalarını tamamlayan öğrencilerimden Türkiye’deki çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yapan çok sayıda lisansüstü öğrencim var. Ayrıca, tez ya da araştırma çalışmalarına resmi akademik danışman olarak değil de gönüllü danışman gibi dolaylı olarak katkıda bulunduğum pek çok öğrencim bulunuyor. Esasen, “hocaların hocası” olmak kıvanç verici ve gönül okşayıcı bir durum arz ediyor. Ancak, benim için daha önemlisi öğrencilerimin bu alanı benimsemeleri ve hakkını vermeye çalışmalarıdır.

[Soru] = 16. *Sayın hocam, Türk din psikolojisi çalışmalarına uzun yıllar emek veren akademisyen bir din psikoloğu olarak yanlış anlaşıldığınızı düşündüğünüz bir konu oldu mu? Nasıl ve Niçin?*

Zaman zaman İslam dünyasının psikolojiyle ilgili çalışmalarını çok az işlediğim şekilde itirazların olduğunu biliyorum. Aslında bu konulara da yer vermekteyim. Ancak, planlı, programlı ve metotları belirlenmiş konular üzerinde çalışmak bizleri buralara getirmiş bulunuyor. Bu konuların körü körüne tartışılmasını uygun bulmuyorum.

[Soru] = 17. *Türk din psikolojisi çalışmalarında son birkaç yıl içinde okuduğunuz, takdir ettiğiniz, takibe değer bulduğunuz kişiler, kitaplar ve konular var mı? Varsa nelerdir?*

Kabul etmeliyiz ki, son dönemde farklı fakültelerde din psikolojisi bilim dalında çok yeni ve dikkate değer çalışmaların olduğunu görüyorum. Arkadaşlarımız arasında dinamik ve alanın literatürünü iyi kavramış yeni kuşak din psikologlarından genç yeteneklerimiz bulunuyor. Özellikle, manevi danışmanlık ve değerler psikolojisi üzerine yapılan yeni çalışmaları olumlu ve önemli bulduğumu söyleyebilirim.

[Soru] = 18. *Benim bir düşüncem var hocam. Emekliliğe yakın olan veya emekli olan din psikoloğu hocalarımızın o döneme kadar yayınladığı makalelerini yeniden elden geçirerek iki kapak arasında çeşitli başlıklarla kitap formatında yayınlamalarının akademik bir ödev/görev olduğu kanısındayım. Bu türden çalışmaların, o akademisyen için bir anlamda akademik ürün koleksiyonu değeri taşıyabileceği de söylenebilir. Bu konuda neler söylemek istersiniz?*

Alandaki akademisyen din psikoloğu hocaların yıllarını alan birikimlerinin değerlendirilmesi yönünden baktığımda bu düşünce ve teklifinizi çok olumlu buluyorum. Zaten, bu alanda sayılı ve sınırlı çalışmalar olduğu için bunların yeniden gözden geçirilerek kitap olarak yayımlanması, yeni kuşak din psikologlarının yetişmesi ve alanın gelişmesi için yararlı olacağı kanaatindeyim.

[Soru] = 19. *Sayın hocam, ne zaman emekli oldunuz? Akademiada asistanlığınızdan emekliliğinize kadar toplam kaç yıl çalıştınız?*

Din psikolojisi asistanı olarak Atatürk Üniversitesinde 1983 yılı sonunda göreve başladım. Yaş haddinden de 11 Ocak 2023 tarihinde emekli oldum. Böylece 40 yıl kadar akademisyen olarak görev yapmış oldum.

[Soru] = 20. *Değerli hocam, 40 yıllık akademik çalışma yaşamınızda evdeki hesabı çarşıya uydurabildiniz mi? Yani kurumsal anlamda üniversite çatısı altında akademik çalışma yaşamınız boyunca akademik çalışma planlarınızı kapsamındaki tüm projelerinizi gerçekleştirebildiniz mi? Bu bağlamda yaptıklarınız veya yapamadıklarınız hakkında neler söylemek istersiniz?*

Eğitim-öğretim dönemlerinde bize düşen görevleri yerine getirmeye çalıştım. Daha iyisini yapabilir miydim doğrusunu isterseniz bilemiyorum. Bu çalışmaların daha verimli olması için hiç şüphesiz talep edenlerin yani öğrencilerin de istekli olmaları ve bu çalışmalara gönülden yönelmeleri verimi artırmaktadır. Ancak, kendi adıma kitaplaştırmayı düşünüp henüz gerçekleştiremediğim bazı konuların olduğunu da söylemeliyim.

[Soru] = 21. *Emeklilik sonrası akademik planlarınız dışındaki hayalleriniz nelerdir?*

Yurdun farklı yörelerinde görev yaptığım için emekli olunca ilk iş olarak bu yörelerdeki dost ve arkadaşları ziyaret etmeyi düşünüyorum. Bir de ayağımın toprağa değeceği küçük bir sebze bahçesinde çalışmayı düşünüyorum. Emeklilik sonrasında seyahat etmeyi daha fazla düşünüyorum. Özellikle akraba ziyaretlerine ağırlık vermeyi, tanıdıklarla bir araya gelmeyi ve sohbet etmeyi arzu ediyorum.

[Soru] = 22. *Akademisyenin emeklisi olmaz derler. Emeklilik döneminde gerçekleştirmeyi düşündüğünüz akademik çalışma planlarınız var mı? Varsa nelerdir?*

Sağlık olursa emeklilikten sonra ‘rüya ve insan’ üzerine kapsamlı bir çalışmayı sürdüreceğim. Zaten alt yapısı hazır durumda. Bir de ‘depresyonun psikolojik ve ahlaki boyutu’ adıyla bir araştırmayı sonuçlandırmak istiyorum. Bunların dışında, kendi doğum yerim olan Trabzon-Köprübaşı’nın yetiştirdiği eğitimci ve kültür elçileri çalışmam da devam ediyor.

“*Araştırmacı:* Benim açımdan yaptığımız röportaj oldukça keyifli geçiyor. Umarım sizin için de öyledir. O halde kaldığımız yerden devam ediyoruz.”

(ii) – *Türk din psikolojisinin güncel durumu ve sorunları:*

[Soru] = 23. *Türkiye'deki ilk din psikolojisi çalışmasını hangi yıl ve hangi araştırmayla başlatıyorsunuz? Niçin?*

Türkiye'de akademik din psikolojisi çalışmaları, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesindeki çalışmalarla başlamıştır. Prof. Dr. B. Ziya Egemen'in 1952 yılında yayınlanan 'Din psikolojisi: Saha, kaynak ve metod üzerine bir deneme' isimli çalışması, bizim alandaki ilk çalışmadır. Ancak bundan önce alt yapısı oluşturulmaya başlanmıştır. Özellikle, Hilmi Ziya Ülken, M. Şekip Tunç ve Nurettin Topçu'nun din psikolojisi alanıyla ilgili konuları işlediğini biliyoruz.

[Soru] = 24. *Başlangıcından (1952) bugüne (2023) Türkiye'deki din psikolojisi çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Yani din psikolojisi Türkiye'de nasıl tanıdı ve bugünlere geldi?*

Türkiye'de 1950li yıllardan başlayarak filizlenen din psikolojisi çalışmaları, özellikle 1980'li yıllardan itibaren daha etkili olmaya başlamıştır. Özellikle 2010 yılından bu yana ilahiyat fakültelerinin çoğalmasının yanında din psikolojisi bilim dallarında yetişen genç ve dinamik arkadaşların da çoğalmasıyla alandaki bilimsel çalışmalar da hızlanmaya başlamıştır.

[Soru] = 25. *Batı orijinli bir bilim dalı olarak Amerika ve Avrupa'daki din psikolojisinin tarihsel gelişimiyle ilgili son dönem çalışmalarındaki kurumsal yapılanmada ve akademik ürün başlıklarında 'din'den 'maneviyat'a geçişi ve/veya her iki kavramı ayrı ayrı kullanmayı da dikeyte alarak neler söylemek istersiniz?*

Geçmişten bugüne psikoloji ve din psikolojisi alanında geliştirilen farklı ekoller ve bunların ürettiği teorilerin zaman içinde farklılıklar göstererek şekillenmesi, din psikolojisi alanında da yeni gelişme ve çalışmaları beraberinde getirmiştir. Esasen, maneviyat kavramı hala içeriği farklı grup ve yöreler tarafından farklı olarak kullanılan alandaki teknik bir kavram olarak aktüel varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Maneviyat ve din kavramını birlikte kullanmak işi biraz daha zora sokuyor, denebilir.

[Soru] = 26. *Dünyadaki din psikolojisi ile Türkiye'deki din psikolojisi çalışmalarını nicelik ve nitelik açısından karşılaştırdığımızda neler söylemek istersiniz?*

Özellikle son yıllarda, Batıda ve bizde din psikoloji çalışmalarının metodolojik açıdan daha nitel içerikli üretildiğini ve daha etkili olduğunu görmekteyiz. Bu durum Türkiye'de de bilimsel yaklaşımın zaman içinde oluşmaya başladığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

[Soru] = 27. *Sizce göre Türk din psikolojisinin güncel sorunları nelerdir?*

Türk din psikolojisinin yıllardır devam eden en sıkıntılı yönü, bizlerin ve alanda çalışanların belli konuları Batıyı takip ederek işlemeleridir. Örneğin; “pozitif psikoloji” konularına baktığımızda; tevazu, vefa, sabır, iyilik vb. konuları görüyoruz. Esasen bu konular bütün dinlerde olduğu gibi İslam’da da eskiden beri bilinen ve işlenen konular olduğu halde bizim bilim adamları tarafından dizayn edilip “değerler psikolojisi” bağlamında Batıdan önce işlenebilirdi. Ancak biz sadece takipçi durumda kaldık.

[Soru] = 28. *Türkiye’de yapılan din psikolojisi çalışmalarına bakıldığında bazı din psikologlarının sadece teorik çalışmalar yürüttükleri, bazılarının ise sadece ampirik çalıştığı görülüyor? Yani sizce bir din psikoloğunun bilimsel çalışmalarındaki akademik ürün çeşitliliği bağlamında teorik ve ampirik çalışmaların yeri ve ağırlığı nasıl olmalıdır? Niçin?*

Bu durum, araştırmacının ya da bilimsel çalışma yapan hocaların ilgi duyduğu konularla ilgili bir konudur. Dolayısıyla nicel ve nitel çalışmalar olabilir. Bunların bir kısmının daha yoğunluk göstermesi problem olmamalıdır. Ancak, bizim çalışma alanımızda asli unsur insan olunca, nitel çalışmalarla daha derinlemesine bilimsel veriler elde edilmesi kaçınılmazdır.

[Soru] = 29. *Peki hocam. YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı, din psikolojisi alanında yurtdışına yüksek lisans ve doktora yapmak üzere yıllardır birçok öğrenci gönderdi. Sonra bunların önemli bir kısmı Türkiye’ye döndüler. Yurtdışında din psikolojisi master ve doktora yapıp gelenlerin sonraki dönemlerinde Türkiye’deki çalışmalarıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir? Bu meslektaşlarımızın Türkiye’deki akademik üretim durumu nedir?*

Yurt dışında lisansüstü çalışma yaparak Türkiye’ye dönen arkadaşların alana şüphesiz katkıları olmuştur. Ancak bu çalışmalar, daha bilinçli bir şekilde yapılsaydı daha verimli olabilirdi. Bu alanda fakültelerimizden oluşan bir komisyonun belirleyebileceği konularda çalışmalar yapılabilirdi diye düşünüyorum.

[Soru] = 30. *Sizce göre Türk din psikolojisi çalışmalarının artık kurumsal bir kimlik kazanma zamanı gelmedi mi? Bu bağlamda 12 Ağustos 2014 tarihinde kurulan Din Psikolojisi Derneği’nin şu andaki durumu ve çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?*

Böyle bir derneğin oluşumu çok önemli ve gereklidir. Ancak, bu alanda yaşanan sıkıntıların fakülteler, üniversiteler ve hatta YÖK nezdinde tartışılmasında öncü rolü üstlenebilmelidir.

[Soru] = 31. Her yıl düzenlenen din psikolojisi anabilim dalları koordinasyon toplantılarının içeriği ve organizasyonu hakkında neler söylemek istersiniz? Benim düşünceme göre bu toplantılarda şemsiye organizatör Din Psikolojisi Derneği olmalı ve onları her yıl bir ilahiyat fakültesiyle birlikte organize yapmalıdır. Bu konudaki düşünceniz nedir?

Öncelikle yeni kurulan fakültelerde Felsefe ve Din Bilimleri Bölümündeki anabilim dallarının tırpanlanmasını alan için bir handikap ve gelecekte alana ilişkin bir olumsuzluk olarak görüyorum. Çoğu yeni kurulan ilahiyat fakültelerinde din psikolojisi artık anabilim dalı düzeyinde temsil edilmiyor. Önce bu kafa yapısını ve yanlış yapılandırılan bölümleşmeyi değiştirmek gerekiyor.

[Soru] = 32. Din sosyolojisi için yapılan 'genel din sosyolojisi' ve 'özel din sosyolojileri'ne dayalı dikotomik ayrımın bir benzeri de 'genel din psikolojisi' ve 'özel din psikolojileri' şeklinde din psikolojisi için yapılabilir mi? Nasıl?

Aslında samimi olmak kaydıyla psikolojinin ve din psikolojisinin alanları farklı şekillerde araştırılmaya çalışılıyor. Önemli olan ilahiyat fakültelerinde bu alana bakış tarzını samimiyete çekebilmektir.

[Soru] = 33. Bir önceki soruyla bağlantılı olarak Türk din psikolojisi çalışmalarında 'İslam psikolojisi' olması gerektiği yerde midir? Bu bağlamda İslam psikolojisiyle ilgili neler yapılabilir?

İslam psikolojisi alanında yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu aşikârdır. Bu konuda son dönemde İslam ülkelerindeki çalışmalara da daha fazla yer verilebilir veya ortak çalışmalar düşünülebilir.

[Soru] = 34. Şu anda din psikolojisi alanında Türkiye'de yürütülen lisansüstü master ve doktora tezlerinin kalitelerini nasıl buluyorsunuz? Geçmişten bugüne araştırmalardaki kalite giderek yükseliyor mu yoksa düşüyor mu? Niçin?

Son dönemdeki farklı çalışmaların alanın kaynak, metod ve literatürünü kullanma bakımından önceki dönemlerde yapılan çalışmalara nazaran çok daha etkili ve başarılı olduklarını söyleyebilirim.

[Soru] = 35. Türkiye'de yapılan dindarlık ölçme çalışmaları konusunda yerli ölçek denemelerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeterli mi? Niçin? Neler yapılabilir?

Zaman zaman alandan din psikoloğu arkadaşların belli konularda ölçek çalışmaları yaptıklarını görüyoruz. Bunları daha etkili kılmak ve alana mal etmek adına ortak çalışmalar da yapılabilir.

[Soru] = 36. Türkiye'de din psikologları genellikle teoloji lisanslı oluyor. Bazı psikoloji ve/veya pdr lisanslı din psikologları da yetişiyor. Alan uzmanlığı

bağlamında aralarındaki yeterlilik düzeylerinin farklılığı konusunda neler söylemek istersiniz?

Biz din psikolojisi alanında çalışan akademisyenler olarak bir yönüyle ilahiyatçı, diğer yönüyle de din psikoloğu olarak çalışmalarımızı yürütüyoruz. Daha etkili olabilmek adına her ikisinde yani hem teoloji hem de psikoloji alanlarında kendisini iyi yetiştirenlerin başarılarının artacağını düşünüyorum.

[Soru] = 37. *Türkiye'deki din psikolojisi çalışmalarında cinsiyet faktörü göz önüne alındığında, bu alanda çalışan bayanlar mı yoksa erkekler mi daha fazladır? Niçin?*

Bu durum, son dönemde ilahiyat fakültelerindeki lisans öğrencilerinde bayanların daha fazla olmalarıyla ilgilidir. Bilimsel çalışma yönünden fark olacağını düşünmüyorum. Önemli olan liyakat ve gayrettir. Örneğin; Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine ilk bayan araştırma görevlisini alan benim.

[Soru] = 38. *Değerli hocam, Türk din psikolojisi çalışmalarında uzun yıllar nicel araştırmalar yapıldı. Bizim kuşak ve bizden önceki kuşaklar, hep bu metodolojiyle yetiştik. Fakat son dönem Türk din psikolojisi araştırmalarında nicel desenden nitel desene doğru belirgin bir yönelim var. Bu metodolojik paradigma değişimini nasıl yorumluyorsunuz?*

Son dönemde Türkiye'de alana ilişkin hem araştırma konuları farklılaştı hem de buna bağlı olarak metodik çalışmalar değişiklikler göstermeye başladı. Özellikle nitel çalışmaların çoğalması, bu durumu tetikledi diyebilirim.

[Soru] = 39. *Ayrıca din psikologları akademik çalışmalarında teorik ve ampirik çalışma dengesini nasıl kurmalıdırlar? Hiç ampirik çalışma yapmayan din psikoloğu meslektaşlarımız olduğu gibi hiç teorik çalışma yapmayan din psikologlarımız da var. Bu konudaki dengeyi nasıl sağlamak gerekiyor?*

Teorik ve ampirik çalışmanın metodolojisini iyi kavradıktan sonra isteyen istediği türden çalışmayı yapabilir. Bunun için bir zorlama ya da yönlendirmenin gerekli olduğunu düşünmüyorum.

[Soru] = 40. *Sayın hocam, din psikoloğu Ok'un (2006) değerlendirmesine göre; Türkiye'de din psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda, bu ülkenin kültürüne özgü ya da bu kültürde yapılan ampirik çalışmalardan yola çıkarak geliştirilmiş veya yaygınlık kazanmış bir psikoloji ekolünün ya da kuramının varlığından söz etmek henüz erken gözükmektedir. Çalışmalar daha çok Kuzey Amerika ve Batı Avrupa (Hristiyan) geleneğinde geliştirilenlerin İslami ortamdaki bir tekrarı, test edilmesi ya da onlara yapılan katkılardan ibaret olmaya devam etmektedir. Bu*

bağlamda Türk din psikolojisi çalışmalarındaki 'ekolleşme' ve Türkiye'deki ekolleşmeyle ilişkili 'hoca' faktörü konusunda neler söylemek istersiniz?

Esasen, konuları ülkemizden seçerek bilimsel ve etkili çalışmalar yapabilmek önemlidir. Türk din psikolojisi çalışmalarında belli konularda hala eksikimiz olduğu kabul edilebilir. Zaten bu eksikler tamamlanmaya ve bilimsel yollar denenmeye devam edildikçe bunlar aşılabacaktır diye düşünüyorum.

[Soru] = 41. *Bu dönemde (2010 yılından bu yana) yeni ilahiyat fakültelerine bağlı olarak açılan din psikolojisi bilim dalındaki lisansüstü programlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeni açılan bu programlar, din psikolojisi alanında kaliteli bir lisansüstü eğitim için nelere dikkat etmelidirler?*

Yeni açılan fakültelerin bir kısmında lisans düzeyinde alandan yeterli akademisyen hoca bulunamazken, alana ilişkin lisansüstü eğitimde bu durum daha büyük sıkıntı getirebilir. Yetişen öğrenciye yazık olur. Hele ki doktora düzeyindeki eğitimde bu durum hiç kabul edilemez.

[Soru] = 42. *Son dönemde giderek yıldızı parlayan din psikolojisinin klinik saba uygulaması olarak da konumlandırılabilir olan manevi danışmanlık ve rehberlik –(mdr) alanıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir? Bu bağlamda alanın Türkiye'deki geleceğini nasıl görüyorsunuz?*

Son dönemlerde bazı üniversitelerde açılan manevi danışmanlık ve rehberlik tezli ya da tezsiz yüksek lisans programlarının olumlu olduğunu düşünüyorum. Ancak, alana hizmet verebilecek psikoloji, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerinden de uzman eğitimcilerle desteklenmesi şartıyla başarılı elemanlar yetiştirilebilir.

[Soru] = 43. *Bir önceki soruyla bağlantılı olarak Türkiye'de hızla manevi danışmanlık ve rehberlik alanında tezli ve tezsiz yüksek lisans programları açılmaktadır. Sanki din eğitimcileri de bu alanda var olmak istemektedirler. Özel alan yeterliliği bağlamında bu alanda nasıl bir akademik eğitim verilmelidir? Din eğitimcilerinin bu alandaki yeri ne olmalıdır?*

Bu konuda, tezsiz yüksek lisans ve sertifika programları açılabilir. Bu programlarda yer alacak dersler ve konu içeriklerinin çok iyi seçilmesi gerekir. Bu programlarda ders verecek din eğitimcileri ve diğer ilgili alanlarla da iş birliği yapılabilir.

“*Araştırmacı*. Benim açımdan yaptığımız röportaj oldukça keyifli geçiyor. Umarım sizin için de öyledir. O halde kaldığımız yerden devam ediyoruz.”

(iii) –*Türk din psikolojisinin geleceği:*

[Soru] = 44. *Değerli hocam, geleceğe bir projeksiyon tutmak gerekirse Türk din psikolojisinin bu aşamadan sonra gideceği ve gitmesi gerektiği yön neresi olmalıdır? Niçin?*

Bir taraftan alana ilişkin konularda kendi ayakları üzerinde ilerlemeye çalışırken diğer taraftan dünyadaki gelişmeleri de dikkate alarak çalışması, din psikoloğunun görevi olmalıdır.

[Soru] = 45. *Sizce göre gelecekteki Türk din psikolojisi çalışmalarında hangi alanlarda öncelikli konular çalışılmalıdır? Niçin?*

Özellikle, ahlak psikolojisi ya da değerler psikolojisi, biyografik ve otobiyografik dini hayat, sosyal hayatın dini yönü ve kişilik üzerindeki etkileri çalışılabilir.

[Soru] = 46. *2014 yılında kurulan Din Psikolojisi Derneği'nin Türk din psikolojisi çalışmaları için gelecek vizyonu ve misyonu ne olmalıdır?*

Esasen din psikolojisi alanının problemlerini, fakülte ve üniversiteler bazında gündemde tutmalı ve birlikte karar verilmelidir.

“*Araştırmacı:* Benim açımdan yaptığımız röportaj oldukça keyifli geçiyor. Umarım sizin için de öyledir. O halde kaldığımız yerden devam ediyoruz.”

(iv) – *Yeni nesil din psikologlarına öneriler:*

[Soru] = 47. *Sizce göre din psikolojisi alanında uzmanlık yapacak öğrencilerin ne gibi özelliklere ve donanıma sahip olması gerekir? Niçin?*

Öncelikle akademik kariyer planlamasında bu alanı severek çalışanlar tercih edilmelidir. Şüphesiz kaynaklardan faydalanma ve literatürü takip edebilecek yabancı dil seviyesi de önem arz etmektedir.

[Soru] = 48. *Türk din psikolojisi araştırmalarında atölye çalışmaları tarzındaki akademik ürünlerin oranının oldukça az olduğunu görüyoruz. Bundan sonraki süreçte atölye çalışmalarının artması için yeni nesil din psikologlarına önerileriniz nelerdir?*

Atölye çalışmaları belli bir birikimi ve alışkanlığı beraberinde taşır. Son dönemlerde bu anlamda ortak bazı çalışmaların olduğunu görüyorum. Bunların niceliksel olarak artması gerekiyor. Özellikle bizim alanla ilgili proje bazlı çalışmaların da çoğaltılması lazım.

[Soru] = 49. *Peki, hocam din psikolojisi alanında çalışmaya yeni başlayan genç kuşak akademisyen din psikologlarına veya çalışmayı düşünen potansiyel araştırmacılara önerileriniz nelerdir?*

Her şeyden önce din psikolojisi alanındaki yerli ve yabancı temel kaynakların bilinmesi gerekir. Alanla ilgili yapılmış yerli ve yabancı literatür de zaman zaman gözden geçirilmelidir. Hem alan hocalarıyla etkin iletişim kurulmalı, hem de alana yakın diğer bilim dalları ihmal edilmemelidir.

[Soru] = 50. *Sayın hocam son olarak Türk din psikolojisi çalışmaları üzerine kişisel düşüncelerinizi ve yer verdiğimiz bu röportajla ilgili düşüncelerinizi nelerdir?*

Böyle bir çalışmayı, yıllarca bu alanda çalışmış bizim gibi hocaları genç arkadaşlarla buluşturacak olması yönünden benimsiyor ve çok olumlu buluyorum. Bu çalışmayı değerlendirerek genç arkadaşlarımın ve okuyucunun hizmetine sunacak olan bu çalışmanın sahibi olarak size de alandan bir meslektaşım olarak şükranlarımı sunuyorum.

“Araştırmacı: Saygıdeğer hocam, röportajımıza katılma zahmetinde bulunduğunuz için şahsım ve tüm din psikoloğu meslektaşlarım adına size çok teşekkür eder, bundan sonraki yaşamınızda sağlık ve mutluluklar dilerim.”

S o n u ç

Bilimler sınıflandırmasındaki klasik yaklaşım dikkate alındığında, ister sosyal bilimler olsun isterse fen bilimleri olsun bir uzmanlık alanı olarak insan üretimi her bir bilim dalı, ilgili saha ‘aktörleri / akademisyenleri / araştırmacıları’ tarafından yapılmaktadır. Bu sebeple akademik bir ‘ürün / çıktı’ olarak yapılan bilimsel araştırmalar ve bunları içeren yayınların kalitesi, kuşkusuz ki alan aktörünün sahadaki alan uzmanlık kalitesiyle doğrudan ilişkili olgusal bir durumdur. Bu bağlamda din psikolojisi üzerine bilimsel üretimin yapıldığı üniversitelerde görevli tüm akademik personel ‘öğretim elemanı / academic staff’ olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla öğretim elemanı kavramı, “profesör, doçent, doktor öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi, uzman, çevirmen” gibi akademik personeli kapsamaktadır. Türk üniversitelerindeki din psikolojisi anabilim dallarında çalışan öğretim üyeleri ise yükseköğretim kurumlarında ‘profesör, doçent veya doktor öğretim üyesi’ unvanlarıyla din psikolojisi alanındaki bilimsel araştırmalarını yürütmektedirler (bkz. Karakütük, 2001: 11-12; ayrıca krş. Varış, 1973: 19-30). Atatürk ve Sakarya Üniversitelerinde çeşitli unvanlarda öğretim üyesi statüsünde 40 yıl akademik çalışmalar yapan ve akademisyen bir din psikoloğu olan Abdulvahit İmamoğlu (1955-2023) üzerine yapılan bu çalışmada, adı geçen din psikoloğunun akademik çalışmalarının yanı sıra kendisiyle yapılan bir röportaja da yer verilmiştir.

Abdulvahit İmamoğlu'nun (1955-2023) üzerine yapılan biyografik içerikli bu araştırmada sonuç olarak;

(i)-*Akademik hayatı*: İmamoğlu'nun 10 yaşında ilköğrenimini, 17 yaşında Trabzon Sürmene Lisesinden mezun olarak ortaöğrenimini ve 22 yaşında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirerek yükseköğrenimini tamamladığı; 28 yaşına kadar Ankara ve Osmaniye'de din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği ile meslek dersleri öğretmenliği yaptığı; aynı yaşında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde din psikolojisi araştırma görevlisi olarak akademik yaşamına başladığı; 36 yaşında din psikolojisi 'bilim doktoru' olduğu; 36 yaşında 'yardımcı doçent', 50 yaşında 'doçent' ve 57 yaşında ise 'profesör' unvanlarını aldığı; 28-42 yaşları arasında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde din psikolojisi alanında akademisyen olarak çalıştığı; 42 yaşında Sakarya Üniversitesinde adı geçen ana bilim dalında akademisyen olarak çalışmaya başladığı; adı geçen bu üniversitede 42-45 yaşları arasında bölüm başkanlığı ve 48-49 yaşları arasında ise dekan yardımcılığı yaptığı; 57-59 yaşları arasında geçici görevlendirmeye Kırgızistan'daki Kırgız-Türk Manas Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yaptığı; Sakarya Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışırken 67 yaşında akademisyen yaş sınırlamasından dolayı emekli olmasına (2022) rağmen 1 yıl daha kurum dışı görevlendirmeye adı geçen üniversitede öğretim üyesi olarak çalıştıktan sonra aktif akademik iş yaşamını sonlandırdığı (2023), dolayısıyla toplamda 40 yıl –yurtdışındaki üniversite de dikkate alındığında- bu üç üniversitede akademisyenlik yaptığı;

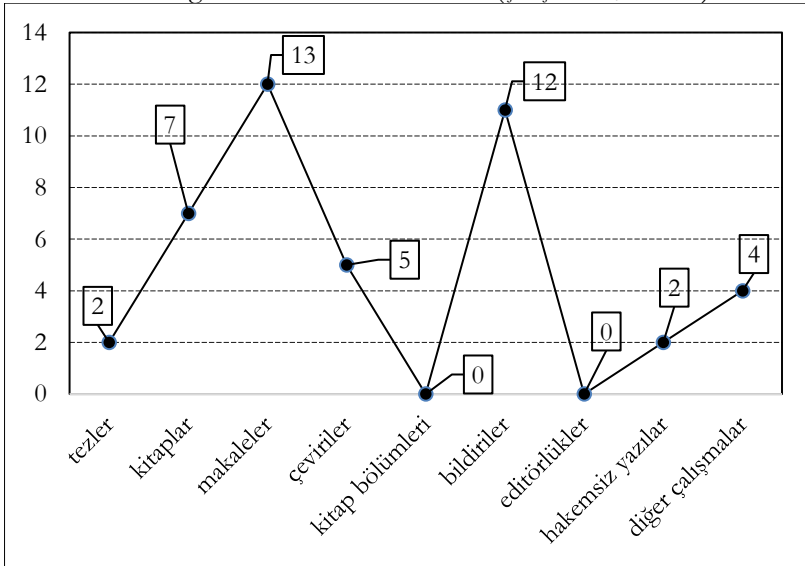
(ii)-*Özel ilgi alanları*: '(a) kişilik psikolojisi, (b) gelişim psikolojisi, (c) insan ve rüya, (d) biyografik ve otobiyografik dinsel yaşam, (e) üniversite gençliğinin dinsel yönelimleri ve (f) çocuk suçluluğu' gibi özel ilgi alanları (n=6) olduğu;

(iii)-*Türk din psikolojisi tarihindeki bağlamsal konumu*: Din psikolojisinin tanınması sürecini kapsayan ilk dönemdeki [1949-1979] Türk din psikolojisi kurucularının yetiştirdikleri çekirdek kadro araştırmacılardan oluşan ikinci nesil din psikologlarının yer aldığı orijinal literatürün anlaşılması sürecini kapsayan ikinci dönem [1980-1999] içerisinde değerlendirilebileceği;

(iv)-*Akademik çalışmaları / eserleri*: İmamoğlu'nun akademik çalışmalarına bakıldığında ise (a)-*tezleri*: (1977-1991)-Yüksek lisans tezinin olmadığı; buna karşın lisans ve doktora tezlerine (n=2) sahip olduğu; (b)-*kitapları*: (1996-2022)-Din psikolojisi alanında basılmış kitapları (n=7) olduğu; (c)-*makaleleri*: (1991-2019)-Ulusal akademik hakemli dergilerde bilimsel makalelerinin (n=13) yayınlandığı; (d)-*çevirileri*: (1996-2008)-

Akademik dergilerde yayınlanmış bilimsel makale çevirilerinin (n=5) olduğu; (e)-*kitap bölümleri*: (1983-2023)-Alanla ilgili hiç basılı kitap bölümünün olmadığı; (f)-*bildirileri*: (2001-2019)-Çeşitli ulusal ve uluslararası sempozyum ve kongrelerde çok sayıda (n=12) bildiriler sunduğu; (g)-*editörlükleri*: (1983-2023)-alanla ilgili hiç edisyon kitaplara editörlük yapmadığı; (h)-*hakemsiz dergilerdeki yazıların*: (1991-1995)-Hakemlik sistemi kullanılmayan dergilerde sınırlı sayıda (n=2) popüler psikoloji ve din içerikli yazılarının yayınlandığı; (i)-*diğer çalışmalar*: (2003-2007)-Tüm bunların yanı sıra konferans ve panel konuşmalarının (n=4) olduğu saptanmıştır (bkz. Grafik-1). Toplam olarak azımsanmayacak düzeyde (n=43) bilimsel çalışmaları / eserleri bulunan İmamoğlu'nun akademik ürün çeşitliliğine göre bakıldığında ise en çok makalesinin (n=13) olduğu, bunu da sırasıyla bildirilerinin (n=12) ve kitaplarının (n=7) izlediği görülmüştür.

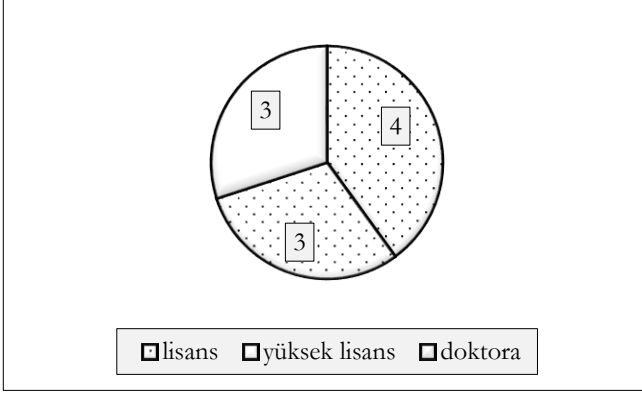
Grafik-1:
İmamoğlu'nun akademik ürünleri-(çalışmalar/eserler)

(v)-*Lisans ve lisansüstü dersleri*: İmamoğlu'nun öğretim üyeliği boyunca verdiği derslere bakıldığında da (a)- *lisans dersleri*: Lisans düzeyinde uzmanlık alanı kapsamında zorunlu dersin yanı sıra seçmeli dersleri (n=4) de verdiği; (b)- (*lisansüstü*) - *yüksek lisans ve doktora dersleri*: Lisansüstü düzeyde verdiği derslere bakıldığında yüksek lisans (n=3) ve doktora (n=3) düzeyinde çeşitli içeriklere sahip alan dersleri (n=6) verdiği saptanmıştır (bkz. Grafik-2). Dolayısıyla elde edilen bu nitel ve nicel verilere göre hem lisans hem de lisansüstü düzeyde (n=10) dersler veren

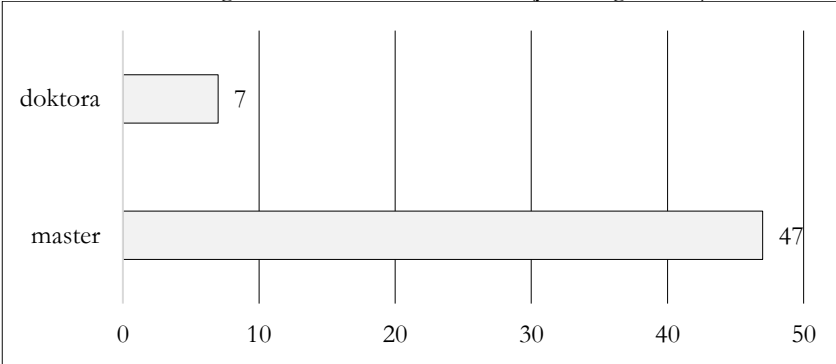
İmamoğlu'nun akademik ürün çeşitliliğine göre bakıldığında en çok lisansüstü düzeyinde alan (n=6) dersleri verdiği, bunu lisans düzeyindeki (n=4) derslerinin takip ettiği saptanmıştır.

Grafik-2:
İmamoğlu'nun akademik ürünleri-(dersler)

(vi)-*Yönettiği lisansüstü tezleri:* Son olarak İmamoğlu'nun öğretim üyeliği boyunca yönettiği lisansüstü tezlere bakıldığında ise çok sayıda yüksek lisans (n=47; 1992-2023) ve doktora tezi (n=7; 1997-2020) yönettiği saptanmıştır (bkz. Grafik-3). Elde edilen bu resmi kayıtlara göre hem yüksek lisans hem de doktora düzeyinde tezler (n=54) yöneten İmamoğlu'nun ilk yüksek lisans tez öğrencisinin Saadetin Özdemir (1992), son yüksek lisans tez öğrencisinin ise Üsame Balıkcı (2023) olduğu; bunun yanı sıra ilk doktora tez öğrencisinin Faruk Karaca (1997), alandan son doktora tez öğrencisinin ise Yunus Emre Temiz (2019) olduğu; akademik ürün çeşitliliğine göre bakıldığında yönettiği yüksek lisans tezlerinin (n=48), yönettiği doktora tezlerinden (n=7) daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Grafik-3:
İmamoğlu'nun akademik ürünleri-(yönettiği tezler)

Öte yandan bu makalede, İmamoğlu'nun Türk din psikolojisi çalışmaları üzerine kişisel düşüncelerini içeren röportaj kayıtlarına da yer verilmiştir. Bu kapsamda araştırmacı tarafından röportaj soruları ve cevapları, “(i) özel ve akademik yaşam (n=22), (ii) Türk din psikolojisinin güncel durumu ve sorunları (n=21), (iii) Türk din psikolojisinin geleceği (n=3); (iv) yeni nesil din psikologlarına öneriler (n=4)” başlıklı alt temalara göre düzenlenerek verilmiştir. Bu araştırmada kullanılan röportaj sorularına (n=50) verilen cevaplar incelendiğinde alana ilişkin önemli öznel analizler yapıldığı tespit edilmiştir (röportaj soruları için bkz. Ek-2).

Din psikolojisi bilim dalında bir alan aktörü olarak akademisyen din psikoloğu Abdulvahit İmamoğlu (Prof. Dr.) üzerine biyografik içerikli elde edilen verilerin yer aldığı bu makalede son olarak, Türk din psikolojisi alanında uzun yıllar akademik çalışmalar yaparak emekli olan akademisyen din psikologlarının hayatlarını ve bilimsel çalışmalarını konu edinen biyografik çalışmaların yapılması önerilebilir. Bu türden biyografik çalışmalar geleneğinde en anlamlı olanı ise üzerinde çalışılacak emekli akademisyen din psikoloğunun, kendi öğrencilerinden birisi tarafından yapılmasıdır.

Kaynaklar

Alkan, E. (2010). Prof. Dr. Mustafa Tahralı: Biyografik ve bibliyografik bir değini. *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 25, 9-19.

Apaydın, H. (2016). *Din psikolojisi terimler sözlüğü*. İstanbul: Bilimkent Yayınları.

Armaner, N. (1980). *Din psikolojisine giriş-I*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Çapçioğlu, İ. & Ayten, A. (2013). Sunuş. [içinde] *Din ve maneviyat psikolojisi: Temel yaklaşımlar ve ilgi alanları*. (ss. 9-10). Ed. R. F. Paloutzian & C. L. Park. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Durmuş, A. (2003). Türk din eğitiminde öncü bir isim: Beyza Bilgin. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 145-167.

Egemen, B. Z. (1952). *Din psikolojisi: Saba, kaynak ve metot üzerine bir deneme*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Flournoy, T. (1902). Les principes de la psychologie religieuse. *Archives de Psychologie*, 2, 327-366.

Freud, S. (2012). *The basic writings of Sigmund Freud*. New York: Modern Library.

Güvercin, G. (2015). Biyografik araştırmalar ve biyografik anlatı görüşmesi. (içinde) *Nitel araştırma: Yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımlar*. (ss. 172-184). ed. F. N. Seggie & Y. Bayyurt. Ankara: Anı Yayıncılık.

<https://www.sakarya.edu.tr> (Erişim: Mart 2023).

<https://tez.yok.gov.tr> (Erişim: Nisan 2023).

İmamoğlu, A. & Ferşadoğlu, S. (2013). Psikolojik açıdan ergenlerde dini tutum ve davranışların tahlili. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 19-40.

İmamoğlu, A. (1991). *Mehmed Akif'te dini hayatın psikolojisi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İmamoğlu, A. (2004a). *Psiko-sosyal açıdan rüya ve istibare*. İstanbul: Değişim Yayınları.

İmamoğlu, A. (2004b). *Din psikolojisi dersleri*. İstanbul: Aydar Basımevi.

İmamoğlu, A. (2004c). Bağlılık ve itaat duygusuna dini ve psikolojik yaklaşım. *Dini Araştırmalar*, 18, 129-139.

İmamoğlu, A. (2015a). *Psikolojik ve ahlaki açıdan çocuk suçluluğu*. İstanbul: Değerler Eğitimi Yayınları.

İmamoğlu, A. (2015b). *Köprübaşı yöresinde yetişen medrese âlimleri ve din eğitimine katkıları*. İstanbul: Değişim Yayınları.

James, W. (1902/1985). *The varieties of religious experience: A study in human nature*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Jung, C. G. (1960). *Psychology and religion*. New Haven: Yale University Press.

Karakütük, K. (2001). *Öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme: Lisansüstü öğretimin planlaması*. (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Karasar, N. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler*. (31. baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Kavurkacı, E. Z. (2022). Türk din psikolojisi çalışmalarında “din ve psikopatoloji” literatürü (1973-2022) üzerine bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 6, 31-76.

Koç, M. (2010). Türk din psikologları (1949-2010) üzerine biyografik bir araştırma—I. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 33, 187-210.

Koç, M. (2011a). Türk din psikologları (1949-2010) üzerine biyografik bir araştırma—II. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 35, 227-246.

Koç, M. (2011b). Türk din psikologları (1949-2010) üzerine biyografik bir araştırma—III. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 36, 265-285.

Koç, M. (2012). Psychology of religion in Turkey (1949–2012): An overview. *Archive for the Psychology of Religion (Special Issue: Psychology of Religion in Turkey)*, 34 (3), 327-340.

Koç, M. (2015). Türkiye’de din psikolojisi çalışmaları (1949–2013) üzerine genel bir bakış. *Balikesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 301-330.

Koç, M. (2018a). Türk din psikolojisinde öncü bir isim: Neda Armaner üzerine biyografik bir araştırma. *Bilimnâme Dergisi*, 36 (2), 213-259.

Koç, M. (2018b). Türk din psikolojisinde öncü bir isim: Hayati Hökekleli üzerine biyografik bir araştırma. *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, 65-126.

Koç, M. (2020). Türk din psikolojisinde akademisyen bir din psikoloğu: Abdülkadir Etöz üzerine biyografik bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 1, 13-74.

Koç, M. (2021a). Türk din psikolojisinde akademisyen bir din psikoloğu: Habil Şentürk üzerine biyografik bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 3, 161-221.

Koç, M. (2021b). Türk din psikolojisinin kurucusu: Bedi Ziya Egemen üzerine biyografik bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 4, 155-209.

Koç, M. (2022a). Türk din psikolojisinde öncü bir isim: Hüseyin Peker üzerine biyografik bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 5, 169-231.

Koç, M. (2022b). Türk din psikolojisinde akademisyen bir din psikoloğu: Hasan Arslan üzerine biyografik bir araştırma. *Türk Din Psikolojisi Dergisi*, 6, 165-233.

Ok, Ü. (2006). Türkiye’de din psikolojisi: Neredeyiz ve nereye gidebiliriz? *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19 (3), 441-456.

Roberts, B. (2002). *Biographical research*. London: Open University Press.

Rosenthal, G. (2004). Biographical research. [içinde] *Qualitative research practice*. (ss. 48-65). Ed. C. Seale ve ark. London: Sage.

Varış, F. (1973). *Türkiye’de lisansüstü eğitim: Sosyal bilimler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Wulff, D. M. (1997). *Psychology of religion: Classic and contemporary*. (2. Baskı). New York: John Wiley & Sons.

Wulff, D. M. (1998). Rethinking the rise and fall of the psychology of religion. [içinde] Ed. A. L. Molendijk & P. Pels. *Religion in the making: The emergence of the sciences of religion*. (ss. 181–202). Leiden: Brill.

Wulff, D. M. (2001–2002). The psychology of religion and the problem of apologetics. *Temenos: Studies in Comparative Religion*, 37–38, 241–261.

Wulff, D. M. (2014). Psychology of religion md. [içinde] *Encyclopedia of psychology and religion*. (ss. 732-735). Ed. D. A. Leeming & K. W. Madden & S. Marlan. New York: Springer.

Yavuz, K. (1987). *Psikanalizde ilk dini gelişmelerin değeri*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

Ekler:

**Ek-1:
Fotoğrafları**

2018
(63 yaşında)

(2000-2017)

Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi-Macaristan (2015)

Sakarya'da konferans konuşması (2017)

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi din psikolojisi dersi (2016)

Ek-2: Röportaj soruları

* Röportaj – [Mülakat] –

“*Araştırmacı*. Kıymetli hocam, uzun yıllar süren akademik çalışma hayatınızı tamamlayarak yakın bir zamanda emekli oldunuz. Bu sebeple eğer izin verirseniz sizinle (i) özel ve akademik yaşamınız, (ii) Türk din psikolojisinin güncel durumu ve sorunları, (iii) Türk din psikolojisinin geleceği ve (iv) yeni nesil din psikologlarına öneriler” şeklinde düzenlenmiş tema başlıklarında bir röportaj yapmak istiyorum.”

[i]– *Özel ve akademik yaşam:*

1. Kıymetli hocam, isterseniz öncelikle kişisel yaşamınızdan başlayalım. Kısaca kendinizi tanıtabilir misiniz? Yani nasıl bir çocukluk ve gençlik döneminiz oldu? Çocukken ve gençken yaşama ilişkin hayalleriniz ve hedefleriniz nelerdi?

2. Yaşam felsefenizi birkaç cümleyle nasıl betimleyebilirsiniz?

3. Hobileriniz nelerdir?

4. Kendinizi nasıl bir eş, baba ve dede olarak görüyorsunuz?

5. Eleştiriye açık mısınızdır? Yani meslektaşlarınız sizi eleştirirler miydi? Sizin bu eleştirilere tepkileriniz nasıl olurdu?

6. Yaşamınızda dönüm noktası olarak nitelendirebileceğiniz bir olay var mı? Varsa nedir?

7. Akademisyen olmasaydınız başka ne iş yapmak isterdiniz?

8. Akademik yaşamınız boyunca unutamadığınız ve sizi etkileyen bir anınız/hatıranız varsa bizimle paylaşabilir misiniz?

9. Bir akademisyen olarak din psikolojisi alanında çalışmamış olsaydınız başka hangi alanda akademik kariyer yapmak isterdiniz?

10. Akademik kariyer planlamanızda neden din psikolojisi alanını seçtiniz? Genel ve özel sebepleri var mı? Varsa nelerdir?

11. Din psikolojisi alanındaki akademik çalışmalarınıza nasıl başladınız? Yani akademik kariyeriniz hangi aşamalardan geçerek sonuçlandı? Lisans ve lisansüstü (master ve doktora) eğitiminizi nerelerde ve nasıl yaptınız?

12. Sizin din psikolojisi alanında yetiştiğiniz dönemde üzerinizde emeği olan hocalarınız kimlerdir? Yani kimler ve hangi sebeple akademik yaşamınızda yer aldılar ve çalışmalarınıza yön verdiler?

13. Akademik çalışmalarınıza bakıldığında ağırlıklı olarak hangi alt alanlarda araştırmalarınızı yürüttünüz? Akademik kariyeriniz süresince din psikolojisi alanındaki bilimsel çalışma konularınızı nasıl belirlediniz? Veya hangi konular üzerinde çalışacağınıza nasıl karar verdiniz?

14. Bilimsel kitap, makale, bildiri gibi akademik ürünlerinizden en çok beğendiğiniz ve başyapıtım diyebileceğiniz bir eser/çalışma var mı? Varsa hangisidir?

15. Şu anda geriye dönüp baktığınızda akademiada akademisyen olarak öğretim üyeliği yapan kaç master ve/veya doktora öğrenciniz vardır? Lisansüstü yetiştirdiğiniz öğrenci sayısında hedeflediğiniz sayıya ulaşabildiniz mi? Bu bağlamda “hocaların hocası” olmak nasıl bir duygudur?

16. Sayın hocam, Türk din psikolojisi çalışmalarına uzun yıllar emek veren akademisyen bir din psikoloğu olarak yanlış anlaşıldığınızı düşündüğünüz bir konu oldu mu? Nasıl ve Niçin?

17. Türk din psikolojisi çalışmalarında son bir kaç yıl içinde okuduğunuz, takdir ettiğiniz, takibe değer bulduğunuz kişiler, kitaplar ve konular var mı? Varsa nelerdir?

18. Benim bir düşüncem var hocam. Emekliliğe yakın olan veya emekli olan din psikoloğu hocalarımızın o döneme kadar yayınladığı makalelerini yeniden elden geçirerek iki kapak arasında çeşitli başlıklarla kitap formatında yayınlamalarının akademik bir ödev/görev olduğu kanısındayım. Bu türden çalışmaların, o akademisyen için bir anlamda akademik ürün koleksiyonu değeri taşıyabileceği de söylenebilir. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

19. Sayın hocam, ne zaman emekli oldunuz? Akademiada asistanlığınızdan emekliliğinize kadar toplam kaç yıl çalıştınız?

20. Değerli hocam, 40 yıllık akademik çalışma yaşamınızda evdeki hesabı çarşıya uydurabildiniz mi? Yani kurumsal anlamda üniversite çatısı altında akademik çalışma yaşamınız boyunca akademik çalışma planlarınız kapsamındaki tüm projelerinizi gerçekleştirebildiniz mi? Bu bağlamda yaptıklarınız veya yapamadıklarınız hakkında neler söylemek istersiniz?

21. Emeklilik sonrası akademik planlarınız dışındaki hayalleriniz nelerdir?

22. Akademisyenin emeklisi olmaz derler. Emeklilik döneminde gerçekleştirmeyi düşündüğünüz akademik çalışma planlarınız var mı? Varsa nelerdir?

[ii]-*Türk din psikolojisinin güncel durumu ve sorunları:*

23. Türkiye’deki ilk din psikolojisi çalışmasını hangi yıl ve hangi araştırmayla başlatıyorsunuz? Niçin?

24. Başlangıcından (1952) bugüne (2023) Türkiye’deki din psikolojisi çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Yani din psikolojisi Türkiye’de nasıl tanındı ve bugünlere geldi?

25. Batı orijinli bir bilim dalı olarak Amerika ve Avrupa'daki din psikolojisinin tarihsel gelişimiyle ilgili son dönem çalışmalarındaki kurumsal yapılanmada ve akademik ürün başlıklarında 'din'den 'maneviyat'a geçişi ve/veya her iki kavramı ayrı ayrı kullanmayı da dikkate alarak neler söylemek istersiniz?

26. Dünyadaki din psikolojisi ile Türkiye'deki din psikolojisi çalışmalarını nicelik ve nitelik açısından karşılaştırdığınızda neler söylemek istersiniz?

27. Size göre Türk din psikolojisinin güncel sorunları nelerdir?

28. Türkiye'de yapılan din psikolojisi çalışmalarına bakıldığında bazı din psikologlarının sadece teorik çalışmalar yürüttükleri, bazılarının ise sadece ampirik çalıştığı görülüyor? Yani sizce bir din psikoloğunun bilimsel çalışmalarındaki akademik ürün çeşitliliği bağlamında teorik ve ampirik çalışmaların yeri ve ağırlığı nasıl olmalıdır? Niçin?

29. Peki hocam. YÖK ve Milli Eğitim Bakanlığı, din psikolojisi alanında yurtdışına yüksek lisans ve doktora yapmak üzere yıllardır birçok öğrenci gönderdi. Sonra bunların önemli bir kısmı Türkiye'ye döndüler. Yurtdışında din psikolojisi master ve doktora yapıp gelenlerin sonraki dönemlerinde Türkiye'deki çalışmalarıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir? Bu meslektaşlarımızın Türkiye'deki akademik üretim durumu nedir?

30. Size göre Türk din psikolojisi çalışmalarının artık kurumsal bir kimlik kazanma zamanı gelmedi mi? Bu bağlamda 12 Ağustos 2014 tarihinde kurulan Din Psikolojisi Derneği'nin şu andaki durumu ve çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

31. Her yıl düzenlenen din psikolojisi anabilim dalları koordinasyon toplantılarının içeriği ve organizasyonu hakkında neler söylemek istersiniz? Benim düşünceme göre şemsiye organizatör Din Psikolojisi Derneği olmalı ve her yıl bir ilahiyat fakültesiyle birlikte organize yapılmalıdır. Bu konudaki düşünceniz nedir?

32. Din sosyolojisi için yapılan 'genel din sosyolojisi' ve 'özel din sosyolojileri'ne dayalı dikotomik ayrımın bir benzeri de 'genel din psikolojisi' ve 'özel din psikolojileri' şeklinde din psikolojisi için yapılabilir mi? Nasıl?

33. Bir önceki soruyla bağlantılı olarak Türk din psikolojisi çalışmalarında 'İslam psikolojisi' olması gerektiği yerde midir? Bu bağlamda İslam psikolojisiyle ilgili neler yapılabilir?

34. Şu anda din psikolojisi alanında Türkiye'de yürütülen lisansüstü master ve doktora tezlerinin kalitelerini nasıl buluyorsunuz? Geçmişten bugüne araştırmalardaki kalite giderek yükseliyor mu yoksa düşüyor mu? Niçin?

35. Türkiye’de yapılan dindarlık ölçme çalışmaları konusunda yerli ölçek denemelerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeterli mi? Niçin? Neler yapılabilir?

36. Türkiye’de din psikologları genellikle teoloji lisanslı oluyor. Bazen psikoloji ve/veya pdr lisanslı din psikologları da yetişiyor. Alan uzmanlığı bağlamında aralarındaki yeterlilik düzeylerinin farklılığı konusunda neler söylemek istersiniz?

37. Türkiye’deki din psikolojisi çalışmalarında cinsiyet faktörü göz önüne alındığında, bu alanda çalışan bayanlar mı yoksa erkekler mi daha fazladır? Niçin?

38. Değerli hocam, Türk din psikolojisi çalışmalarında uzun yıllar nicel araştırmalar yapıldı. Bizim kuşak ve bizden önceki kuşaklar, hep bu metodolojiyle yetiştik. Fakat son dönem Türk din psikolojisi araştırmalarında nicel desenden nitel desene doğru belirgin bir yönelim var. Bu metodolojik paradigma değişimini nasıl yorumluyorsunuz?

39. Ayrıca din psikologları akademik çalışmalarında teorik ve ampirik çalışma dengesini nasıl kurmalıdırlar? Hiç ampirik çalışma yapmayan din psikoloğu meslektaşlarımız olduğu gibi hiç teorik çalışma yapmayan din psikologlarımız da var. Bu konudaki dengeyi nasıl sağlamak gerekiyor?

40. Sayın hocam, din psikoloğu Ok’un (2006) değerlendirmesine göre; Türkiye’de din psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda, bu ülkenin kültürüne özgü ya da bu kültürde yapılan ampirik çalışmalardan yola çıkarak geliştirilmiş veya yaygınlık kazanmış bir psikoloji ekolünün ya da kuramının varlığından söz etmek henüz erken gözükmektedir. Çalışmalar daha çok Kuzey Amerika ve Batı Avrupa (Hıristiyan) geleneğinde geliştirilenlerin İslami ortamdaki bir tekrarı, test edilmesi ya da onlara yapılan katkılardan ibaret olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda Türk din psikolojisi çalışmalarındaki ‘ekolleşme’ ve Türkiye’deki ekolleşmeyle ilişkili ‘hoca’ faktörü konusunda neler söylemek istersiniz?

41. Bu dönemde (2010 yılından bu yana) ilahiyat fakültelerine bağlı olarak açılan din psikolojisi bilim dalındaki yeni lisansüstü programlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeni açılan bu programlar, din psikolojisi alanında kaliteli bir lisansüstü eğitim için nelere dikkat etmelidirler?

42. Son dönemde giderek yıldızı parlayan din psikolojisinin klinik saha uygulaması olarak da konumlandırılabilen olan manevi danışmanlık ve rehberlik –(mdr) alanıyla ilgili düşünceleriniz nelerdir? Bu bağlamda alanın Türkiye’deki geleceğini nasıl görüyorsunuz?

43. Bir önceki soruyla bağlantılı olarak Türkiye’de hızla manevi danışmanlık ve rehberlik alanında tezli ve tezsiz yüksek lisans program-

ları açılmaktadır. Sanki din eğitimcileri de bu alanda var olmak istemektedirler. Özel alan yeterliliği bağlamında bu alanda nasıl bir akademik eğitim verilmelidir? Din eğitimcilerinin bu alandaki yeri ne olmalıdır?

[iii]—*Türk din psikolojisinin geleceği:*

44. Değerli hocam, geleceğe bir projeksiyon tutmak gerekirse Türk din psikolojisinin bu aşamadan sonra gideceği ve gitmesi gerektiği yön neresi olmalıdır? Niçin?

45. Size göre gelecekteki Türk din psikolojisi çalışmalarında hangi alanlarda öncelikli konular çalışılmalıdır? Niçin?

46. 2014 yılında kurulan Din Psikolojisi Derneği'nin Türk din psikolojisi çalışmaları için gelecek vizyonu ve misyonu ne olmalıdır?

[iv]—*Yeni nesil din psikologlarına öneriler:*

47. Size göre din psikolojisi alanında uzmanlık yapacak öğrencilerin ne gibi özelliklere ve donanıma sahip olması gerekir? Niçin?

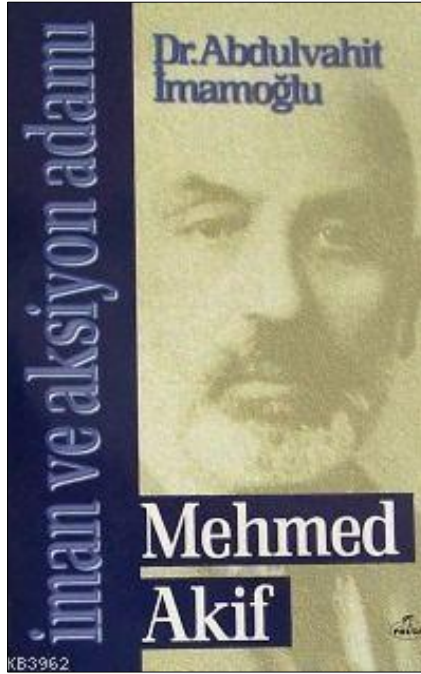
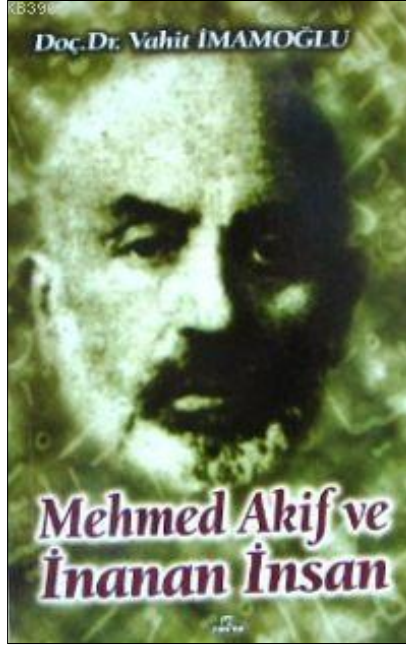
48. Türk din psikolojisi araştırmalarında atölye çalışmaları tarzındaki akademik ürünlerin oranının oldukça az olduğunu görüyoruz. Bundan sonraki süreçte atölye çalışmalarının artması için yeni nesil din psikologlarına önerileriniz nelerdir?

49. Peki, hocam din psikolojisi alanında çalışmaya yeni başlayan genç kuşak akademisyen din psikologlarına veya çalışmayı düşünen potansiyel araştırmacılara önerileriniz nelerdir?

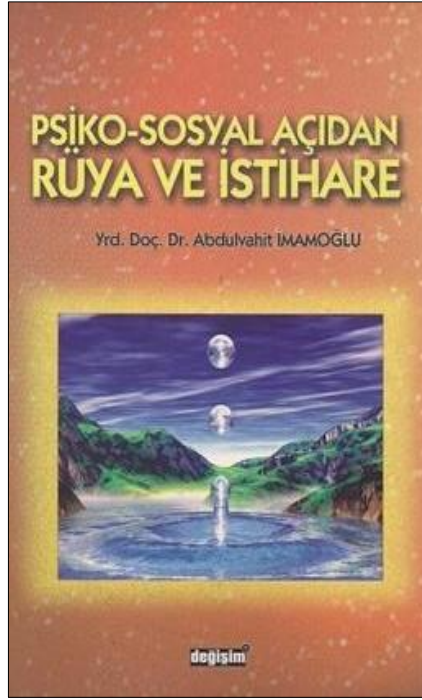
50. Sayın hocam son olarak Türk din psikolojisi çalışmaları üzerine kişisel düşüncelerinize yer verdiğimiz bu röportajla ilgili düşünceleriniz nelerdir?

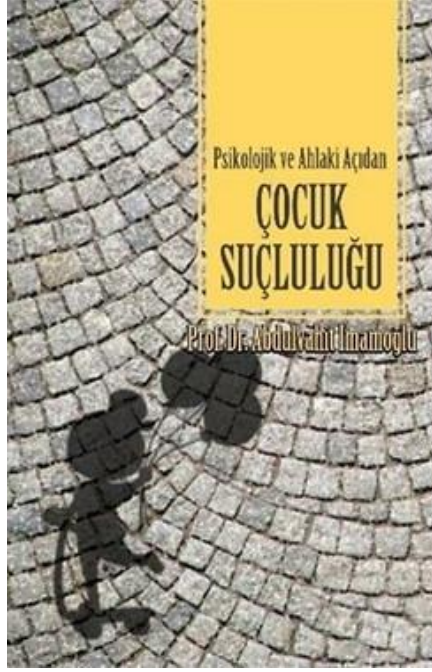
“*Araştırmacı:* Saygıdeğer hocam, röportajımıza katılma zahmetinde bulunduğunuz için şahsım ve tüm din psikoloğu meslektaşlarım adına size çok teşekkür eder, bundan sonraki yaşamınızda sağlık ve mutluluklar dilerim.”

Ek-3:
Kitapları – (Kapakları)

Ek-4:
Makaleleri – (İlk sayfaları)

324

AKIF'IN HAYATINDAN SEÇMELER

Arş. Gör. A. Vahit İMAMOĞLU

Okuyucuya Akif'in hayatından bazı örnekler sunarken, genelde kendisinin bilfiil yaşadığı ya da gördüğü ve parmak bastığı bazan da takdir veya tenkid ettiği olayların önemli ve karakteristik yönlerini seçmeye çalıştık.

Bilindiği üzere Akif'in büyük özelliklerinden birisi, yaşadığını veya gördüğünü okuyucuya aktarmasıdır. Yani şiirleri ve yazıları günlük hayatta kaynağını bulan yazılardır. Kendi deyimiyle O, bu hayatta ne söylemişse görerek söylemiştir. İnsanların ve toplumun çarpık ve eksik taraflarını okuyucunun önüne sererken, lâtifelerle, fıkralarla ve tatlı-sert ikâzlarla insanları daha çok olayın içine çekmekte, duygulandırmakta ve düşündürmektedir.

Akif'in hayatının her cephesi sadece İslâm ruhu ile izah edilebilir. İlim aşkı, sarsılmaz ahlâkı, dürüstlüğü, vatanperverliği, milletine bağlılığı vakar, tevazu ve feragati, samimiyeti, sevgisindeki ciddiyeti ve vefası, çalışkanlığı, beşeri zevklere iltifat etmemesi tamamen bir müslüman karakteridir¹.

Onun hayatında değer verdiği ve bizzat yaşamaya çalıştığı en önemli şahsiyet özelliklerinin başında ahlâki özellikler gelmektedir. Bunların bir kısmına örnek vermeye çalışalım;

O, her şeyden önce verilen sözün mutlaka tutulması hatta ölüm dışında bu sözden dönmek gerektiği fikrindeydi. Kendisi de verdiği sözü mutlaka yerine getiren bir kişidir. O, "İnsanın mahtiyeti söylemek değil, sözünü tutmaktır" derdi. Sözünü tutmayanlara insan nazarıyla bakmazdı.

Akif, Beylerbeyi'nde otururken Vanıköy'de oturan Fatih (Gökmen) Hocaya öğle yemeğine davetli idi. O gün öğleden önce müthiş fırtına ve yağmur başlamış, her tarafı sular basmıştı. Onbir vapurunda Akif çıkmayınca Fatih Hoca onun hava muhalefeti yüzünden gelemeyeceğine hükmedip komşuya gitmiş. O sırada Akif sınıksız kapıyı çalmış. O, yaya olarak yola çıkmış, bu yağmurda ve fırtınada gelmişti. Hocayı evde bulamayınca çok canı sıkılmış, hizmetçinin o kadar ısrarlarına rağmen durmamış, gitmişti. Ertesi gün Fatih Hoca Akif'den özür dilemek istemiş, Akif başını çevirmiş.

¹) Bk. Tarlan, Ali Nihat, Mehmet Akif ve Safahat, Nida Yayınevi, İstanbul, 1971, s. 40-41

Bağlılık ve İtaat Duygusuna Dini ve Psikolojik Yaklaşım

A. Vahit İMAMOĞLU*

ABSTRACT

Psychological Approaches to Emotion of Devotion and Obedience

All human beings are eager to devote divine or non-divine beings in the process of history. Devotion to one object or Supreme Being is firstly emotional matter than people use the reasoning to understand the devotion. This study deals with the construction of devotion which have emotional and reasonable dimensions. Moreover, it examines the issue of leading from obedience to submission in terms of Islamic teachings. This paper also evaluates the function of reason and heart in the submission and obedience.

Keywords: Devotion, obedience, submission, emotion, reason, heart, free will, will.

Giriş

Kendisine yöneltilen dini hitaba pozitif karşılık veren insan, dini hayat olarak tanımlanan hayatını kendi güdüleri, duyguları ve ilgileri çerçevesinde yaşamaktadır. Yani kutsal öğretilerin insanın ruh dünyasında bir iç değer olarak yaşanmaya başlamasıyla birlikte dini hayat gerçeklik kazanmaya başlamaktadır. Bu durum, dini hitabın muhatabı olan insanın psikolojik bünyesinin kendisi dışında herhangi bir şeye bağlanmaya uygun bir yapıda olup olmadığı veya dini bir hayat yaşamaya kendisini iten diğer faktörlerin ne olduğu sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun cevabı, din psikolojisi çalışmalarında genellikle “dini inancın motivasyonu” konusu ele alınırken verilmektedir. Bu çalışmanın konusu ise, dini inancın en önemli motivasyonlarından biri olan “bağlılık” güdüsünün diğer dini motivasyonlar arasındaki yerini ve dini hayat açısından değerini belirlemektir. Konu daha çok İslam dini açısından incelenecek, diğer dini motivasyonlarla birlikte bağlılık güdüsüne numune teşkil edebilecek örnekler bu dinin müntesipleri arasından verilecektir.

Varolduğu günden beri insanların şu veya bu şekilde kendilerinden üstün gördükleri bazı varlık ya da objelere inanıp içten bağlılık gösterdikleri ve

* *Yard. Doç. Dr.*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD Öğretim Üyesi

PSİKO-SOSYAL AÇIDAN ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİ ARASINDA KARŞI CİNS İLİŞKİLERİ

Abdulvahit İMAMOĞLU (*)

Özet

Bu araştırmada Sakarya Üniversitesinde farklı fakülteler seçilerek, bu fakülte öğrencilerinin "flört" e bakışı ve bu konudaki tutumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın gayesi, günümüz üniversite öğrencilerinin flört ilişkisine duygu, düşünce ve davranış açısından nasıl yaklaştığını tespit etmektir. Ayrıca, aynı fakülte öğrencilerinde cinsiyet farklılığına göre flörtün nasıl algılandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma 151 kız ve 199 erkek olmak üzere toplam 350 fakülte öğrencisine uygulanan anket ile elde edilen veriler üzerine temellendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Üniversite Gençliği, Flört, Gençlik Dönemi

Psycho-Social Aspects of Opposite Gender Relationship among University Youth

Abstract

In this paper, attitudes and opinions of Sakarya University students pertaining to flirting were comparatively examined. The students for this study were selected from different faculties of the university. The main aim of this study is to recognize the student approaches to flirting from cognitive, affective and behavioral aspects. Moreover, the perception of student on flirt was investigated in terms of sex. Empirical data was compiled with closed-ended questionnaire. Sample size for this research is 350 university students, and 151 of them are female and 199 respondents are male.

Key Words: University Youth, Flirt, Youth Period

*) Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniv. İfâhiyat Fak. Din Psikolojisi Bilim Dalı Öğr. Üyesi
(e-posta: abdulvht@sakarya.edu.tr)

Evlilik Hayatında Kıskançlık - Dindarlık İlişkinine Psikolojik Yaklaşım

Abdulvahit İMAMOĞLU*
Yılmaz ÇELİK**

Abstract

In this article, the relationship between religiosity and jealousy among married couples, religious and moral aspects are discussed. The sample of this research was selected from the Marmara Region, Istanbul, Kocaeli and Sakarya provinces between the ages of 18-40 randomly selected 447 participants are married. In our society, the level of jealousy between married couples is high. Jealousy is the perception to determine, the gender of the individual place of residence, income and education level, occupation and type of marriage were taken into consideration variables such as. According to research findings, jealousy and religiosity has a positive significant relationship. Excessive jealousy has directed couples to do some acts forbidden by religion and has affected couples' religious and morality life negatively. However, as a social expectation jealousy that isn't excessive has been seen necessary for marriage.

KEY WORDS: Religion, jealousy, marriage, youth, adulthood, morality, religiosity.

A. GİRİŞ

Dışa yansımaları farklı olsa da kıskançlık her insanda görülebilen duygusal bir fenomendir. Her bireyde farklı düzeyde var olan kıskançlık, çeşitli etkenlerle birlikte farklı tepki ve davranış olarak kendini göstermektedir. Aşırı boyutlarıyla kıskançlık hem kıskananın hem de kıskanılanın zarar gördüğü bir tutumdur. Kıskanç bir kişiliğin oluşmasında pek çok sebepten bahsetmek mümkündür. Bu sebepler bireysel ve sosyal faktörler başlığı altında ele alınabilir. Bireysel etkenlerin başında biyolojik ve fizyo-

* Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi.

** Sakarya Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

BAZI PSİKANALİSTLERE GÖRE RÜYANIN İNSAN HAYATINDAKİ ROLÜ

Abdulvahit İMAMOĞLU*

Özet

Rüya, insan hayatında daima var olan psikolojik bir fenomendir. İnsanın iç dünyasını belli sembol ve kendine has anlatımlarla yansıtmaktadır. Ayrıca, fertlerin günlük yaşantısına zaman zaman yön vermekte ya da dolaylı olarak fertleri etkilemiş olmaktadır. Bu çalışmada, rüyaların insanın iç dünyasına ve dışa yansıyan yönüne olan etkilerini psikanalistlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirmeye çalıştık.

Anahtar kelimeler: Rüya, psikanalizm, sembol, bilinçaltı, etki.

Abstract

The effect of Dreams on Human Life according to Some Psychoanalysts

Dreams have always been a psychological phenomenon in human life. Dreams are human expressions that reflect the inner world through its own particular symbol and explanation. In addition, dreams have explicitly given direction to individuals from time to time in daily life or indirectly have had an effect on people. In this study, we have evaluated the effects dreams have on the inner world and the reflection it has on the outer world for people according to the views of psychoanalysts.

Key words: Dream, psychoanalysis, symbol, subconscious, effect.

1. Giriş

Rüyalar, bugün elimizde var olan rüyalarla ilgili bilgilerin ve yapılan yorumların ötesinde insan hayatının derinliklerini ve sırlarını yansıtan önemli psikolojik verilerdir. Zira rüyalar, doğru tanımlanabildikleri ve kişiyle bağlantılı yorumlanabildikleri ölçüde kişinin ne olmak istediğinin yanında ne olduğunu ifade eden veriler olarak değerlendirilmelidir.

Rüyaların uykuda ortaya çıkması, görüldükten sonra unutulma riskinden arta kalanların objektif bir veri olmalarına gölge düşürse de elde kalanların etkili psikolojik tahlilleri, insanı anlamada çok büyük bir değer arz etmektedir. Daha da önemlisi, rüyalarla ilgili zaman zaman yapılan değerlendirmelerde, onların sadece bireysel bir anlam taşımadığı aynı zamanda sosyal yönlerinin olduğu da vurgulanmaktadır. Özellikle dini kaynaklarda

* Doç. Dr., Sakarya Ü. İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı (abdulvht@sakarya.edu.tr)

Mehmet Akif'te Medeniyet Kavramı

Mehmet Akif's Concept of Civilization

Doç.Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU*

*Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Din Psikolojisi AD,
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Sakarya

Yazışma Adresi/Correspondence:
Doç.Dr. Abdulvahit İMAMOĞLU
Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
Din Psikolojisi AD, Sakarya,
TÜRKİYE/TURKEY
abdulvht@sakarya.edu.tr

ÖZET Mehmet Akif, Doğu ve Batı medeniyetlerini bilen ve her iki medeniyetin en elverişli yönlerinin insanlar tarafından benimsenip uygulanmasını isteyen bir şairdir. Akif, medeniyetin elde edilmesini, fertlerin gayretleri ve kendi olmalarıyla ifade eder. Ona göre bir ülkenin gelişmesinin sırrı, hiç şüphesiz fen ve teknikle olmaktadır. Fakat bu sırrı yakalarken fertlerin kendi kültür ve iç dinamiklerinden taviz vermeleri gerekir. Mehmet Akif, Batı'nın, medeniyet adına Müslüman ülkeleri ya da gelişmekte olan ülkeleri sömürmesini bir türlü hazmedemez. Ancak, bu ülkelerin böyle bir sömürüye imkân hazırlamaları; tembellik, cahillik ve vurdumduymazlık gibi olumsuz tutum ve davranışlarla izah etmeye çalışır. Mehmet Akif'e göre ülkelerin gelişememe ve medeniyeti yakalayamama sebeplerinden biride, o ülkelerin aydınlarıyla halk arasındaki kopukluktur. Medeniyeti yakalamada etken olan bilgi kaynaklarından biri de şüphesiz âlimlerdir. Lakin onların halkın nazarında güvenilir olmaları şarttır. Müslümanların medeniyeti yakalayamamalarının bir başka sebebi, bazı Batılı bilim adamlarının ya da müsteşriklerin dediği gibi İslam değil, aksine Müslümanların dini yanlış anlamaları ve uygulamalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Medeniyet; İslâm; çalışmak; Batıcılık; Kalkınma

ABSTRACT Mehmet Akif is a poet who knew Eastern and Western Civilizations and who wanted people to adopt and put into practice the most convenient points of both civilizations. Akif points out the acquiring of civilization with the endeavors of individuals and with their being themselves. According to him, the secret behind the development of a country, without a shadow of doubt, is science and technology. But, individuals should not compromise their culture and inner dynamics for the sake of achieving this secret. Mehmet Akif, does not acknowledge, by no means, the exploitation of the West upon the Muslim and the developing countries. But, he tries to explain these countries' giving opportunity to such an exploitation with such negative attitudes and conducts as laziness, illiteracy and ignorance. According to Mehmet Akif, one of the reasons of undevelopment and of not catching up with the civilization is the gap between the folk and the enlightened of these countries. One of the effective sources of knowledge in catching up with the civilization is undoubtedly the scholars. Yet, it is necessary for them to be reliable among the folk. Another reason why the Muslims have not been able to catch up the civilization is not Islam, which is contrary to opinion of western scientists and their orientalist but the fact of Muslims' misunderstanding and apliance of the religion.

Key Words: Civilization; Islam; working; Westernism; Development

Journal of Islamic Research 2010;21(3):165-71

Medeniyet kavramının kökü 'medine'den gelmektedir. Medine şehir anlamında kullanılmış bir kavramdır. Kırsaldan ve gelişmiş yapıdan sınırlarak, sosyal ve kültürel olarak gelişmiş bir or-

Vicdan Kavramının Psiko - Sosyal Tahlili

Abdulvahit İmamoğlu*

Özet

Bu çalışma, vicdan kavramının, insan yaşamındaki fonksiyonel konumunu, onun insan bünyesindeki mahiyetini, oluşumunu ve gelişimini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda vicdanın, insan ve hayat ekseninde temel bir kavram olması onun çok yönlü varoluşunda da dikkat çekmektedir. Bu bağlamda kavramın psikolojik ve sosyolojik yönleri genel hatları ile ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vicdan, insan, irade, kişilik, sorumluluk.

Abstract

In this article, the concept of conscience, the function in human life will be examined. The nature of conscience in the human body and its existence and evolution are also explored. At the same time, the conscience of people and the axis of life has a multiple function. In this context, the concept of conscience will be discussed in terms of psychological and sociological aspects.

Keywords : Conscience, human, free will, personality, responsibility

1. GİRİŞ

Madde ve mâna boyutlarıyla insan, çok güzel yeteneklerle donatılmış bir varlıktır. İnsan gibi kompleks bir yapıya sahip varlığın, dengeli bir kıvam içerisinde tutum ve davranışlar sergileyebilmesi kendi ve toplumun huzuru için elzem görülmektedir.

*Doç.Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Öğretim Üyesi. abdulvht@sakarya.edu.tr

Televizyon ve İnternet'te Şiddet İçeren Programların Çocuğun Ruh Dünyasına Etkileri

Abdulvahit İMAMOĞLU (*)
Turgay ŞİRİN (**)

Özet: Çocukların şiddete yönelik tutum ve davranışlarında birçok faktörün yanı sıra televizyon ve internetteki şiddet içerikli programların etkisinin olduğu bilinmektedir. Biz bu çalışmada şiddetle ilgili yazılan yazılar, kitaplardaki bölümler ve istatistiklerden hareketle konuyu tahlil etmeye çalıştık. Özellikle televizyon ve internetteki şiddet programları hangi özellikleriyle çocukları etkiliyor ve yönlendiriyor? Bu ve benzeri sorulara cevaplar bulmaya gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, şiddet, televizyon, internet, etkileşim, ahlak.

Affects the Child's Soul to the World of Violent Programs on Television and the Internet

Abstract: Violent attitudes and behavior of children as well as many factors are known to be the effect of television programs and Internet violence. In this study we tried to analyze, types of violent in terms of recent literature. In particular, television and internet violence programs, which affects children is directing features. We have attempted to find answers to these and similar questions.

Key Words : Child, violence, television, Internet, interaction, morality.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi e-posta:abdulvht@sakarya.edu.tr

** Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi (e-posta:tsirin@mimkademi.com.tr)

ÜNİVERSİTE GENÇLİĞİNDE DİNİ İNANÇ VE UMUTSUZLUK İLİŞKİSİ

Abdulvahit İMAMOĞLU*
Adem YAVUZ**

Özet

Bu çalışmada, din psikolojisinin konuları içinde yer alan dini inançların özellikle de Allah, ahiret ve kader inançlarının ve dua etme davranışının gençlik döneminin dini gelişimi içindeki seyri, gerek teorik bazdaki değerlendirmelerle gerekse konuyla ilgili yapılan ampirik çalışma sonuçları dikkate alınarak tahlil edilmeye çalışılmıştır. Yine gençlik döneminde umut ve umutsuzluk kavramları ele alınmış ve dini inançlarla umut-umutsuzluk ilişkisi irdelenmiştir. Daha sonra anket tekniğiyle elde edilen bulgular ve yorumları verilmiştir. Çalışmanın amacı, 18-25 yaş üniversite gençliğinde dini inançlar ve umutsuzluk ilişkisini incelemektir. Bu amaçla, Sakarya Üniversitesi bünyesinde Fen Edebiyat, Güzel Sanatlar, İktisadi ve İdari Bilimler, İlahiyat, Mühendislik Fakülteleri ve Sağlık Yüksek Okulunda öğrenim gören 419 öğrenciyeye Dini İnanç Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, araştırmada yer alan üniversiteli gençlerin dini inanç düzeylerinin genel olarak yüksek düzeyde olduğu buna karşın umutsuzluk düzeylerinin düşük düzeyde olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, İnanç, Dini İnanç, Umut, Umutsuzluk

The Relationship between Religious Belief And Hopelessness among University Students

Abstract

In this study, the process of prayer and religious development among university students together with religious beliefs, especially in Allah, the hereafter and fate which are part of the psychology of religion will be analyzed by considering both theoretical evaluations and the empiric results of related studies. The feelings of hope and hopelessness in university youth is also examined, where the reasons behind hope and hopelessness and their results is also analysed. This is followed by a study of the relationship between religious beliefs and hopelessness where in conclusion, the data and comments of surveys are presented. The purpose of the study is to investigate the relationship between religious beliefs and hopelessness in university students aged 18-25. For this purpose, Beck Hopelessness Scale and Religious Belief Scale are applied to 419 students who are studying in different departments (Engineering, Economics, Theology, Science Literature, and Health) of Sakarya University. According to results, the data concludes that although the level of hopelessness of university students is quite low, the level of religious belief of university students is significantly high.

Keywords: Youth, Faith, Religious Belief, Hope, Hopelessness

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi (abdulvht@sakarya.edu.tr)

** Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı (adempdr@gmail.com)

Psikolojik Açıdan Ergenlerde Dini Tutum ve Davranışların Tahlili

ABDULVAHİT İMAMOĞLU * / SALİHA FERŞADOĞLU **

Özet

Bu çalışmada din psikolojisinin "dini tutum ve davranış" konuları; özellikle Allah inancının, ibadet algısının ve dinin uygulama boyutunun ergenlik dönemindeki gelişim seyri, gerek kuramsal esastaki değerlendirmelerle gerekse konuyla ilgili yapılan tecrübi çalışma sonuçları dikkate alınarak tahlil edilmeye çalışılmıştır. Ardından anket tekniğiyle elde edilen bulgular yorumlarıyla birlikte verilmiştir. Çalışmanın amacı, 15-18 yaş arasındaki ergenlik dönemi kızların dini tutum ve davranışları ile dindarlık düzeylerini incelemektir. Bu amaçla Yalova ilinin Merkez ilçesindeki Yalova Anadolu İmam Hatip Lisesi, Yalova Kız Teknik ve Meslek Lisesi ve Yalova Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 240 kız öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre liseli gençlerin dini inanç düzeylerinin genel olarak yüksek, buna karşın dini tutum ve davranışlarının uygulamada düşük düzeyde olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca dini tutum ve davranışların, gençlerin psikolojik sağlıkları üzerinde olumlu etkiler icra ettiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, Dindarlık, Dini tutum ve davranışlar, İbadet, Allah inancı

*Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi [abdulvht@sakarya.edu.tr].

** Yüksek Lisans Öğrencisi [sliha87@hotmail.com].

Boşanma Sürecinde Ruh Sağlığı ve Din

Abdulvahit İmamoğlu

Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
Sakarya/Türkiye
abdulvht@sakarya.edu.tr
<http://orcid.org/00-00-0001-5148-1076>

Nimet Ferah

Dr., T. C., Adalet Bakanlığı
Sakarya/Türkiye
nimetferah@sakarya.edu.tr
<http://orcid.org/00-00-0003-1092-7208>

Öz

Araştırmanın temel problemi boşanma sürecindeki bireylerin yaşadıkları ruhsal sorunlar karşısında inancın ve dini yaşayışın yardımcı ve iyileştirici bir etkiye sahip olup olmadığıdır. Buna bağlı olarak makalenin amacı boşanma sürecindeki bireylerin ruh sağlığı ile dini duygu, düşünce ve davranışlarını birlikte ele almaktır. Bu problem ve amaç ile yola çıkarak nitel araştırma paradigmasına uygun bir şekilde boşanma süreci devam eden on katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Mülakat tekniği ile elde edilen bilgiler örnek olaylar şeklinde öyküleştirilmiş ve araştırmanın amacına göre analiz edilerek yorumlanmıştır. Sonuçta boşanma sürecindeki bireylerin; evliliklerine ilişkin sorunları pişmanlık, üzüntü ve öfke ile aktardıkları, fiilen bitmiş evliliğe yoğun duygusal tepkiler verdikleri ve bunaldıkları, umutsuzluk, çaresizlik ve başarısızlık hissine kapıldıkları, kaçma ve kaçınma psikolojisi ile hareket ettikleri, bu süreçte stres ve kaygı yaşadıkları ve çökkünlük belirtileri gösterdikleri bulunmuştur. Boşanma sürecinde ortaya çıkan bu ruhsal belirtiler karşısında bireylerin dini ve vicdani boyutta sorgulamalar yaptıkları; içerisinde buldukları durumu ve olayları anlamlandırmada dini aktif bir şekilde kullandıkları; kendilerini din ile teselli ettikleri; dine ve ibadete yönelme, dua etme, Allah'a sığınma ve O'ndan yardım dileme gibi pratiklere başvurdukları; bu pratikler sonucunda ise ruhsal rahatlama yaşadıklarını ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Boşanma, Boşanma Psikolojisi, Ruh Sağlığı, Dindarlık.

Geliş Tarihi/Received Date: 11.09.2019   **Kabul Tarihi/Accepted Date:** 15.11.2019

Araştırma Makalesi / Research Article

Atıf/Citation: İmamoğlu, Abdulvahit – Ferah, Nimet. "Boşanma Sürecinde Ruh Sağlığı ve Din". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 28/2 (Aralık 2019): 497-530.

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 28 (2019/2)

